

BERN SÖZLEŞMESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ, SÖZLEŞME KORUMASININ İLKELERİ VE KORUNAN ESERLER İLE MENFAATLER

(Araştırma Makalesi)

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1486295>

Arş. Gör. Hasan Serat GÖKÇEK*

Öz

Bern Sözleşmesi'nin fikir ve sanat eserlerinin yeknesak ve evrensel bir tarzda korunmasında temel bir araç halini alması yüz yılı aşan yavaş ancak istikrarlı bir devrimin sonucudur. Sözleşme'nin ve Sözleşme'den doğan Bern Birliği'nin 1886 yılında İsviçre'nin Bern şehrinde başlayan yolculuğunda, 1896 yılındaki ilk revizyondan 1971 yılında gerçekleştirilen son revizyona kadar Sözleşme defalarca gözden geçirilmiştir. Bütün bu süreçte Sözleşme'nin muhtelif metinlerine taraf ülke sayısı artmaya devam etmiş ve bu revizyonlar ile Sözleşme'nin fikir ve sanat eserleri üzerindeki menfaatlerin korunması bakımından ortaya koyduğu çerçeve belirgin hale gelmiştir.

Bu bağlamda Sözleşme'nin 1886 yılında milli muamele ilkesi ve tercüme hakkı ile başlayan yolculuğu, önce genişleyen asgari haklar sepeti ile desteklenmiştir. Daha sonraları doğrudan doğruya Sözleşme nezdinde eser olarak kabul edilen ürünlerin sayısı da artmıştır. Ayrıca Sözleşme korumasının, eserin kaynak ülkesindeki herhangi bir formalitenin yerine getirilmesine bağlı olmadığı ilkesiyle, Sözleşme korumasının başlangıcı adeta eserin yaratılma anı olarak sabitlenmiştir. Bugün gelinen noktada, Sözleşme'ye taraf ülke sayısının artmasıyla eser korumasının asgari standardı, Sözleşme'nin öngördüğü koruma olmuştur. Hem Bern Sözleşmesi'nin tarihinin hem de bu Sözleşme'nin öngördüğü korumanın çeşitli yönlerden ele alınması bu nedenle büyük bir öneme sahiptir.

Eldeki çalışmada öncelikle Sözleşme'nin ortaya çıkışını gerektiren nedenler ve Sözleşme'nin ortaya çıkışı ele alınmış ve bu kapsamda Türkiye'nin de Sözleşme'ye taraf oluşuna yer verilmiştir. Bunun ardından Sözleşme'nin eser üzerindeki menfaatlerin korunmasına yönelik getirdiği temel ilkeler işlenmiş ve korunan eserler ile korunan eserler üzerindeki menfaatlerin neler olduğu incelenmiştir.

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir (serat.gokcek@ieu.edu.tr) ORCID: 0000-0002-0773-3771 (Gönderim Tarihi: 18.05.2024-Kabul Tarihi: 04.09.2024) Yazar, eserin Derginize ait bilimsel etik ilkelere uygun olduğunu taahhüt eder.

Anahtar Kelimeler

Bern Sözleşmesi, Eser Koruması, Milli Muamele İlkesi, Asgari Haklar, Fikir ve Sanat Eserleri

**HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE BERNE CONVENTION,
THE PRINCIPLES OF CONVENTIONAL PROTECTION AND
THE PROTECTED WORKS AND INTERESTS**

(Research Article)

Abstract

It is a result of a slow, however steady, motion that the Berne Convention has become an essential tool in the protection of literary and artistic works in a uniform and universal manner. In the journey of the Convention and Berne Union emanating from the Convention that began in the city of Berne, Switzerland, in 1886, the Convention has been revised many times, beginning with the first revision in 1896 until the last one in 1971. During this process, the number of countries that are parties to the various texts of the Convention has continued to increase, and the framework set out by the Convention that pertains to the protection of interests in literary and artistic works has become evident.

In this regard, The Convention's journey, which started in 1886 with the principle of national treatment and the right of translation, was first supported by an expanding basket of minimum rights, and then the number of products directly recognized as works under the Convention increased. Moreover, with the principle that Convention protection is not dependent on the fulfillment of any formalities in the country of origin of the work, the beginning of Convention protection has been fixed as the moment of creation of the work. Today, with the increase in the number of parties to the Convention, the minimum standard of copyright protection has become the protection envisaged by the Convention. It is therefore of great importance to examine both the history of the Berne Convention and the various aspects of its protection.

In this work, firstly, the reasons that necessitated the emergence of the Convention and the emergence of it are discussed, and how Turkey joined the Convention is also mentioned. After that, main principles that are laid down by the Convention that concern the protection of interests in the works alongside the protected works and interests in them are studied.

Keywords

Berne Convention, Protection of Artistic Works, Principle of National Treatment, Substantive Minima, Literary and Artistic Works

GİRİŞ

9 Eylül 1886 tarihli Edebi ve Artistik Eserlerinin Korunması için Bern Sözleşmesi'nin (Sözleşme), ve Sözleşme nedeniyle varlık kazanan Bern Birliği'nin (Birlik) ortaya çıkışından yüz yıldan fazla bir süre geçmesine karşın, Sözleşme'nin eserlerin uluslararası düzeyde yeknesak biçimde korunmasında oynadığı rol azalmamış, aksine artmıştır. Sözleşme'nin uğradığı her revizyonla (*revision*) kapsamına aldığı haklar ve eserler genişlemiş, Sözleşme, çağın gereklerine uygun olarak yeni hükümlerle güncel kalabilmiştir. Günümüzde de Bern Sözleşmesi, kendisinden sonra eserlerin korunmasına dair imzalanan birçok uluslararası sözleşmeye rağmen ve belki de bunlar nedeniyle önemini korumaktadır. Zira Bern Sözleşmesi'ne taraf ülke sayısı, Bern Sözleşmesi'nin tarihi gelişimi, uygulaması ve Bern Sözleşme'nin revizyonlarının gösterdiği tecrübeler, Bern Sözleşmesi'nden sonra gelen ve eserlere dair olan veya eserlere ilişkin hükümler ihtiva eden uluslararası sözleşmeler için Bern Sözleşmesi'ni bir temel almayı zorunlu kılmaktadır. Bunun en somut örneği fikri mülkiyet haklarının ticari yönlerini ele alan TRIPS (*Trade Related Intellectual Property Rights*) Sözleşmesi'nin, TRIPS Sözleşmesi'ne taraf olan ülkeleri Bern Sözleşmesi'nin 1 ila 21. maddelerine uymakla yükümlü kılmasında görülebilir¹.

Uluslararası eser korumasının belkemiği olan bu belgenin 1971 Paris metnine Türkiye de 2003/6170 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve 4117 sayılı uygun bulma kanunu ile taraf olmuştur². Ne var ki Sözleşme'nin, Türk hukuk doktrini açısından olağan bir incelemenin konusu olmaktan öteye gittiği ise kolaylıkla söylenemeyebilir. Gerçekten de Sözleşme'yi nispeten etraflıca inceleyen tespit edebildiğimiz kadarıyla üç yazar olmuştur³. Bunlardan ilki

¹ Türkiye'de TRIPS Sözleşmesi'ne taraftır. Ancak Türkiye'nin TRIPS Sözleşmesi'ne taraf olması, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'na taraf olması nedeniyledir. Zira Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın eklerinden birisi (EK 1C) de TRIPS Sözleşmesi'dir. Türkiye'nin zikredilen Anlaşma'ya katılması 29 Ocak 1995 tarihli ve 22186 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4067 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş ve bunun ardından Türkiye, 25 Şubat 1995 tarihli ve 2221 sayılı mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 31/12/1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'na ve dolayısıyla TRIPS Sözleşmesi'ne taraf olmuştur.

² Bkz. I, B.

³ Burada zikredilen yazarlar, Bern Sözleşmesi'ni, fikir ve sanat eserleri hukuku ya da genel olarak fikri mülkiyet hukuku ile çalışmalar yapan diğer yazarlara nazaran daha geniş kapsamlı ve detaylı incelemişlerdir. Şüphesiz aralarında **Tekinalp**'in de olduğu birçok yazar, eserlerinde Bern Sözleşmesi'ne yer vermiştir. Ne var ki bu yazarlar Bern Sözleşmesi'ni burada zikredilenler kadar detaylı ele almamışlar, bu nedenle kendilerine ve eserlerine belirttiğimiz bağlam içerisinde, burada, değinilmemiştir.

Ernst Hirs'tir. **Hirs**, 1950 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan Bern Sözleşmesi adlı makalesinde, Sözleşme'nin tarihi gelişiminin yanı sıra hükümlerini de ele almıştır⁴. Bundan başka yakın zamanda **Esra Dardağan**, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilafı adlı eserinde, Sözleşme'ye önemli bir yer ayırmış ve Sözleşme'yi, Sözleşme'nin temel ilkeleri yönünden iki ayrı bölümde incelemiştir⁵. Nihayetinde **Fırat Öztan**, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku adlı genel eserinin Bern Sözleşmesi'ne ayırdığı kısımda, Sözleşme'yi on sayfada incelemiştir⁶. Bu çalışmalardan başka Sözleşme'ye temas eden birçok çalışma bulunsa da bu çalışmaların Sözleşme'yi yeteri kadar ve detaylı olarak ele aldığını söyleyebilmek güçtür. Sözleşme'nin konusunu teşkil ettiği bir çalışmaya ihtiyaç olduğu da, bu nedenle, ifade edilebilir.

Ne var ki Sözleşme'nin ilgili her maddesiyle ele alınması ve bu maddelerin açıklanması bir makalenin kapsamını aşacak boyuttadır. Zira yüz yılı aşkın bir süredir varlığını sürdüren bir organizma olan Sözleşme'nin her bir maddesi bünyesinde ayrı bir tarih ve devinim barındırmaktadır. Dolayısıyla Sözleşme'yi bir araştırma makalesinin kapsamını aşmadan incelemek iddiasında bulunan bir çalışmanın, ancak Sözleşme'nin en önemli unsuru olan eserlere (ve eser sahiplerine) bahsettiği korumayı, bu korumayı tanımlayan ve sınırlarını çizen ilkeler ekseninde ele alması mümkündür. Şüphesiz korumanın üzerinde durduğu ilkeler dışında, anlatılanları tamamlayıcı bir biçimde korunan eserlere ve menfaatlere de çalışmada yer verilmesi faydalı olacaktır. Bununla beraber Sözleşme'nin ve böylelikle Birlik'in ortaya çıkışının tarihsel olarak da incelenmesi, koruma başlığı altında anlatılacaklar için bir arka plan oluşturacağından, Sözleşme'nin ortaya çıkış süreci de çalışmada öncelikle ele alınacaktır. Ancak Sözleşme'nin ortaya çıkış süreci bağlamında, salt Sözleşme'nin ortaya çıkışı incelenecek ve eserlerin, eserler üzerindeki menfaatlerin ve korumanın ilkelerinin tarihi gelişimi ise bunlara ilişkin bölümde ele alınacaktır. Tarihsel süreç başlığı altında ayrıca Türkiye'nin de Sözleşme'ye taraf olmasına yer verilecektir.

Böylelikle çalışmada hukuk perspektifiyle Sözleşme'nin tarihsel gelişimi ele alınmış olacak ve Sözleşme koruması bağlamında korunan eser türlerinin neler olduğu, korunan bu eserler üzerinde ise eser sahibinin hangi

⁴ **Hirs**, Ernst: "Bern Sözleşmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1- 2, 1950, s. 130 vd. (Bern Sözleşmesi).

⁵ **Dardağan**, Esra: Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilafı, 1. Bası, Betik Yayıncılık, Ankara 2000, s. 27 vd. ve s. 146 vd.

⁶ **Öztan**, Fırat: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 38 vd.

menfaatlerin korunduğu ve genel olarak korumayı şekillendiren ilkelerin neler olduğu aktarılmış olacaktır. Bu sayede Sözleşme'ye yönelik akademik ilginin canlandırılması yönünde bir çaba sarf edildiğinden söz edilmesi mümkün hale gelecektir.

I. BERN SÖZLEŞMESİ'NİN TARİHİ

A. Genel Olarak

19. yüzyılın ilk yarısı boyunca devletlerin vatandaşlarının eserlerini korumaya yönelik arzuları belirgin olsa da aynı devletlerin yabancı eserleri korumaması ya da korumak istememesi yabancı eserler bakımından süregelen korsancılığın yaygın ve önü alınamaz bir durum olmasıyla sonuçlanmıştı⁷. Korsancılığın döneminde geldiği boyutu gözler önüne seren bir durum özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşanmaktaydı. ABD'de İngiliz yazarların İngiltere'de yazdığı romanların ithal edilmiş orijinal versiyonları değil, ABD'de basılan korsan versiyonları tercih ediliyordu, zira korsan romanlar orijinalin yaklaşık onda biri tutarındaydı⁸. Örneğin Charles Dickens'ın Bir Noel Şarkısı adlı romanını okumak isteyen Londralı bir okuyucu, roman için 1843 yılındaki değeriyle 2,50 dolar ödemek zorundayken, Amerika'daki okuyucu ise altı cent ödeyerek romanın kopyasını satın alabiliyordu⁹.

Böyle bir ortamda belirli bir esere koruma sağlayıp sağlamamayı, eserin yabancı mı yoksa milli mi olduğunu devletler, “eserin milliyeti” ya da “yazarının milliyeti” kriterlerine göre tayin etmekteydi¹⁰. Birinci kriter göre ilk defa devletin ülkesinde yayımlanan eserler yerli ya da milli eser olarak kabul edilmekte ve korunmaktaydı, yani bu kriter bir bakıma ülkesel bir temel üzerinde durmaktaydı¹¹. Diğer kriter ise eserin ilk defada belirli bir

⁷ **Ricketson, Sam/Ginsburg, Jane**: International Copyright and Neighbouring Rights The Berne Convention and Beyond, 2nd edn., Oxford University Press, New York 2006, s. 19-20.

⁸ **Dutfield, Graham/Suthersanen, Uma**: Global Intellectual Property Law, 1st edn., Edward Elgar, Cheltenham 2008, s. 72.

⁹ **Dutfield/Suthersanen**, s. 101, dn. 47, **Vaidhyanathan, Siva**: Copyrights and Copywrongs The Rise of Intellectual Property and How it Threatens Creativity, 1st edn., NYU Press, New York 2001, s. 50'den naklen.

¹⁰ **Henn, Harry**: “Quest for International Copyright Protection”, Cornell Law Review, Cilt: 39, Sayı: 1, 1953, s. 43; **Ricketson/Ginsburg**, s. 24.

¹¹ **Henn**, s. 44; ABD'de yalnızca ABD vatandaşlarının veya ABD'de ikamet eden kişilerin meydana getirdiği eserler korunmaktaydı. Bunun dışında ABD vatandaşı olmayan kimşelerin meydana getirdiği eserler ülkeye serbestçe ithal edilebiliyor, çoğaltılabiliyor ve dağıtılabiliyordu. Ancak 1891 yılında Amerikan Senatosu hem İngiliz hem de Amerikan

ülkede yayımlanıp yayımlanmamasından ziyade, eser sahibinin vatandaşlığını esas almakta ve şayet eser sahibi koruma talep edilen ülkenin vatandaşı ise, meydana getirildiği yerden bağımsız olarak esere koruma sağlanmaktaydı¹². Bu kriterleri sağlamayıp yabancı bir eser konumunda bulunan eserler bakımından ise korumanın karşılıklılık şartına göre sağlanacağını belirtilen düzenlemeler, özellikle iki yanlı uluslararası sözleşmeler, söz konusuydu¹³. Ne var ki karşılıklılığın bulunup bulunmadığı yabancı bir devletin hukukunun araştırılmasını ve yorumlanmasını gerektirdiği için, karşılıklılık şartı üzerine kurulu fikri hak koruması daha ziyade karmaşık ve etkisiz kalmaktaydı, ki bu nedenle yabancıların meydana getirmiş olduğu eserler bakımından korsancılık birçok ülke için gündemde kalan bir konu olmaya devam etmişti¹⁴.

Eserlerin korunmasında uluslararası öneme sahip bir adım, 1852 yılında Fransa tarafından atıldı. Fransa’da 1852 yılında yayımlanan emirname ile eserlerin korunmasında, Bern ile TRIPS Sözleşmeleri’nde de ifadesini bulacak milli muamele ilkesi kabul edilmiş oldu¹⁵. Bu ilkeye göre yabancılara,

---

yayımcıların baskısıyla Chace Act’i çıkartmış, böylelikle yabancıların eserlerinin korunmasını karşılıklılık şartına bağlanmıştır, bkz. **Goldstein**, Paul/**Hugenholtz**, Bern: International Copyright Principles, Law and Practice, 4th edn., Oxford University Press, Oxford 2019, s. 29.

¹² **Henn**, s. 45.

¹³ **Goldstein/Hugenholtz**, s. 28; bu dönemde eser koruması için akdedilen iki yanlı uluslararası sözleşmelerde karşılıklılığın iki ayrı türüne rastlanmaktaydı. Bunlardan ilki şekli karşılıklıydı. Şekli karşılıklılıkta A ülkesinde, B ülkesinin vatandaşlarının meydana getirdiği bir esere sağlanan korumanın, B ülkesinin kendi vatandaşına sağladığı koruma gibi, bu koruma ile aynı içerikte ve kapsamda olması gerekmiyordu. A ülkesinin, B ülkesinin vatandaşlarına, kendi vatandaşlarına sağladığı korumayı sağlaması yeterliydi. Bunun düzeyi ise önem arz etmiyordu. Maddi karşılıklılıkta ise A ülkesi ile B ülkesinin birbirlerinin vatandaşlarına sağladığı eser korumasının aynı düzeyde olması gerekmektedir. Bu hususta bkz. **Vaver**, David: “The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions Part -I-”, International Review of Industrial Property and Copyright Law, Vol. 17, No. 5, 1986, dn. 5 (Part -I-); dikkat edildiğinde şekli karşılıklılığın, özünde milli muamele ilkesini barındırdığı görülür. Zira şekli karşılıklılıkta her iki ülkenin, birbirlerinin vatandaşlarına sağladığı korumanın aynı olması gerekmemekte, yalnızca bu ülkelerin birbirlerinin vatandaşlarına sağladıkları korumanın, kendi vatandaşlarına sağladıkları koruma gibi olması gerekmektedir. Dolayısıyla karşılıklılık dendiğinde, bundan temel itibariyle maddi karşılıklılık anlaşılmalıdır.

¹⁴ **Burger**, Pete: “The Berne Convention Its History and Its Key Role in the Future”, Journal of Law and Technology, Sayı: 3, 1988, s. 8; **Ricketson/Ginsburg**, s. 26.

¹⁵ **Henn**, s. 46; **Burger**, s. 9; **Hirsch**, Ernst: Hukuki Bakımdan Fikri Say Cilt -I-, 1st edn., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1943, s. 78; **Hirş**, Bern Sözleşmesi, s. 134.

(daha doğrusu yabancı eserlere) vatandaşlara sağlanan koruma ne ise, o sağlanacaktı. Söz konusu ilkenin felsefi temelini, eser sahibinin eseri üzerindeki haklarının mülkiyet hakkı gibi, ülke veya vatandaşlık ile sınırlanamayacak doğal haklar olduğu anlayışı oluşturmaktadır¹⁶. Karşılıklılık ilkesine nazaran milli muamele ilkesinin uygulanması daha kolaydı, zira milli muamele ilkesine göre koruma talep edilen ülkenin mahkemeleri, karşılıklılığın olup olmadığını araştırmak için yabancı bir hukuku incelemiyor yalnızca kendi hukukuna göre bir değerlendirme yapıyordu¹⁷. Ayrıca Fransa'da vatandaş olan eser sahiplerinin kazandığı haklar, doğrudan doğruya yabancı eser sahiplerine de tanınıyordu. Bununla beraber Fransa 1852 Emirnamesi'nin uygulanmasında karşılıklılık aramadığı için, kendisine koruma sağlanan yabancı eser sahiplerinin tabiiyetinde bulunduğu devletler, Fransız vatandaşlarının eserlerine koruma sağlamasa bile, bu devletin vatandaşlarının eserleri Fransa'da korunmaktaydı¹⁸. Fransa'nın bu tutumu ise, Fransa'nın 1862 yılına kadar yirmi üç ayrı ve karşılıklılık esasına dayanan iki yanlı uluslararası sözleşme yapmasını sağlamıştı¹⁹. Böylelikle uluslararası alanda eserlere sağlanan koruma artmıştı.

Ne var ki yalnızca iki yanlı uluslararası sözleşmeler ile sağlanan koruma özünde sınırlıydı. En başta, sözleşmelerdeki koruma süreleri kısaydı ve söz konusu sözleşmelerden taraf devletler kolaylıkla çekilebiliyordu. İlave ten bir uluslararası sözleşmeye taraf olan her bir devlet, koruma için birbirinden ayrı ve bağımsız şartların yerine getirilmesini isteyebildiğinden koruma süreci zahmetliydi. A ülkesinde meydana getirilen bir eserin ayrı sözleşme hükümleri nedeniyle B, C ve D ülkelerinde ne ölçüde korunacağı ise mükerrer değerlendirmeleri gerektirmekteydi²⁰. Buna ek olarak iki yanlı sözleşmelerdeki MFN (*most favoured nation*, en çok gözetilen ulus) kaydı nedeniyle, akit devletlerden birisinin başka bir devletle daha avantajlı hükümler içeren bir sözleşme yapması durumunda, eser sahibine sağlanan koruma da pekâlâ değişebiliyordu²¹. Bütün bunlar dikkate alındığında, iki yanlı uluslararası sözleşmelerle sağlanan korumanın yeterli ve tutarlı gelmediği, aynı zamanda adeta pamuk ipliğine bağlı olduğu açıktı.

¹⁶ Ricketson/Ginsburg, s. 22.

¹⁷ Burger, s. 10.

¹⁸ Burger, s. 10; Goldstein/Hughenoltz, s. 28.

¹⁹ Burger, s. 10; Ricketson/Ginsburg, s. 29.

²⁰ Goldstein/Hughenoltz, s. 30.

²¹ Goldstein/Hughenoltz, s. 30.

Fransa'nın 1852 Emirnamesi'nden sonra ve 19. yüzyılın son yarısında eser sahibinin korunması için daha güçlü nitelikte uluslararası koruma talep eden bir akım ortaya çıktı. Eser sahipleri milli hukuklarda daha dikkate alınır oldu ve etkili bir siyasi grup haline geldiler²². Nihayetinde 1858 yılında birçok farklı ülkeden, farklı menfaatleri temsil eden ve eserlerin karşılıklılık şartı olmaksızın korunması ilkesini ve eserlerin küresel olarak korunması idealini benimseyen katılımcılarla Yazarlar ve Sanatçılar Kongresi Brüksel'de toplandı, burada eserlerin uluslararası korunmasına yönelik çeşitli öneriler kabul edildi²³. Aynı Kongre 1861 ve 1877 yıllarında birer kez daha toplandı ve her toplantıda devletlerin eser sahiplerinin uluslararası korunması için birlikte hareket etmesini talep eden öneriler benimsendi²⁴. 1877 yılında toplanan Kongre, Uluslararası Hukuk Enstitüsünden artistik eserlere yönelik evrensel bir yasa taslağı hazırlamasını istedi, Uluslararası Hukuk Enstitüsü her ne kadar bu isteğe sıcak baksa da ortaya somut bir çalışma konmadı ve proje rafa kaldırıldı²⁵.

1878 yılına gelindiğinde Paris Evrensel Fuarı'nda, toplanan birçok kongrenin yanı sıra Uluslararası Edebiyat Kongresi de toplanmıştı²⁶. Victor Hugo'nun başkanlığını yaptığı ve Turgenyev, Bancroft, Löwenthal ve Jerrold gibi sanatçılar ile yayımcıların katıldığı, Kongre 17 Haziran 1878 tarihinde açıldı ve izleyen on iki gün içerisinde diğer oturumları gerçekleştirildi²⁷. Uzun ve sistematik olmayan tartışmaların ardından Kongre'de Bern Sözleşmesi'nin temelini oluşturacak çeşitli öneriler üzerinde uzlaşmaya varıldı ve yeni bir cemiyet (*Association Littéraire Internationale*, 1884 yılında yazarlar dışında diğer sanatçıların üyeliğe kabul dahil edilmesiyle cemiyetin adı *Association Littéraire et Artistique Internationale* [ALAI] halini aldı.)

²² Burger, s. 10.

²³ Burger, s. 11; Henn, s. 45; Goldstein/Hugenholtz, s. 30; Hirsch, s. 79; söz konusu önerilerden en önemlileri için bkz. Ricketson/Ginsburg, s. 46-47.

²⁴ Burger, s. 11; Henn, s. 45; Ricketson/Ginsburg, s. 48.

²⁵ Ricketson/Ginsburg, s. 48-49.

²⁶ Fuarın açık olduğu esnada fuarda Uluslararası Edebiyat Kongresi dışında Sınai Mülkiyet Hakkındaki Uluslararası Kongre de gerçekleştirilmekteydi. Söz konusu Kongre'de çok yanlı bir uluslararası sözleşme için bir öntasarının hazırlanmasına karar verilmiş ve bu maksatla bir komisyon tayin edilmişti. Komisyonun hazırladığı öntasarı 1880'de Paris'te toplanan bir konferansta tartışılmış, ardından 1883 yılında yine Paris'te düzenlenen bir konferansta, bugün dahi Sözleşme ile birlikte yürürlükte bulunan Sınai Mülkiyetin Korunması için Paris Sözleşmesi imzalanmıştır, bkz. Hirsch, s. 80-81.

²⁷ Ricketson/Ginsburg, s. 49; Ayiter, Nuşin: Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Bası, S Yayınları, Ankara 1981, s. 24.

kuruldu²⁸. Kongre'de kabul edilen önergeler arasında (i) eser sahiplerine bir imtiyazın tanımadığı, eser sahiplerinin tam aksine tür mülke ve hakka sahip olduğu, (ii) eser sahibinin, eser sahibinin haleflerinin ve kanuni temsilcilerinin hakkının süreyle kayıtlı olmadığı, (iv) tüm edebi, bilimsel ve artistik eserlerin kaynak ülkesi dışındaki diğer ülkelerde, milli eserler gibi muamele görmesi gerektiği, (v) bu korumanın söz konusu olabilmesi için yalnızca eserin ilk kez yayımlandığı ülkenin formalitelerini sağlaması gerektiği yer aldı²⁹.

1878 yılında Paris'te gerçekleştirilen kongrenin ardından, bu kongrenin bir ürünü olan *ALAI* tarafından 1882 yılında Roma'da tertip edilen başka bir kongrede, Fransız evrenselcilerinin görüşlerinin sindiği, eser korumasının evrensel olarak öngörüldüğü bir taslak yasa üzerinde tartışılmaya başlansa da Alman Yayıncılar Birliği'nden (*Börsenverein des Deutschen Buchhandels*) Dr. Paul Schmidt'in daha pragmatik teklifi üzerine evrensel bir eser koruması yerine, Dünya Posta Birliği gibi, eserlerin korunması için evrensel bir birlik kurulması üzerinde anlaşmaya varıldı³⁰. Böyle bir hareket tarzında, tüm menfaat sahiplerinin fikirlerinin dikkate alınması gerektiğinden ve bu da derhal yapılamayacağından, İsviçre'nin Bern şehrinde “edebi mülkiyet için bir Birlik kurulmasına yönelik tartışmalar yapmak ve anlaşmaya varmak üzere organlardan ve menfaat sahibi grupların temsilcilerinden oluşan bir konferansın” düzenlenmesine karar verildi³¹. Bunun üzerine İsviçre hükümeti konferans için ev sahipliği yapmayı kabul ederek gerekli diplomatik girişimlerde bulunma görevini üstlendi³². Nihayetinde ilk Bern Konferansı 10 Eylül 1883 tarihinde toplandı ve Konferans'ta üç gün süren tartışmanın ardından on maddeden oluşan bir taslak Sözleşme metni ortaya çıktı³³. İsviçre hükümeti bu metni 3 Aralık 1883 tarihinde “tüm medeni ülkelerin”

²⁸ **Burger**, s. 11; **Seville**, Catherine: *The Internationalisation of Copyright Law Books, Buccaneers and the Black Flag in the Nineteenth Century*, 1st edn., Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 59; **Bogsch**, Arpad: “The First Hundred Years of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works” içinde **WIPO**, *The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works from 1886 to 1986*, International Bureau of Intellectual Property, Cenevre 1986, s. 19; **Hirsch**, s. 80; **Ricketson/Ginsburg**, s. 49 ve 50; **Türker**, Gökçen: “Fikri Hakların Tarihi Gelişimi”, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı: 135, 2014, s. 15.

²⁹ **Seville**, s. 59; **Ricketson/Ginsburg**, s. 49.

³⁰ **Bogsch**, s. 19; **Seville**, s. 60-61; **Burger**, s. 11; **Goldstein/Hugenholtz**, s. 30. **Ricketson/Ginsburg**, s. 51.

³¹ **Seville**, s. 60-61; **Ricketson/Ginsburg**, s. 51.

³² **Bogsch**, s. 19; **Seville**, s. 61.

³³ **Bogsch**, s. 19; **Seville**, s. 61.

hükümetlerine, 1884 yılında bir uluslararası sözleşme akdetmek üzere toplanmaya yönelik bir davetiye ile birlikte gönderdi³⁴.

İsviçre hükümetinin teklifi, davet edilen birçok ülke tarafından büyük bir heyecanla karşılandı ve 1884 yılında Almanya, Avusturya-Macaristan (Her iki ülke için ayrı bir temsilci gönderildi), Belçika, Kosta Rika, Fransa, Birleşik Krallık, Haiti, Hollanda, İsveç, Norveç ve İsviçre'nin katılımıyla Bern'de ikinci ancak daha ziyade resmi bir Konferans toplandı³⁵. Konferans'ta temsil edilen ülkelerin görüşlerini, genel olarak üç ayrı grupta toplamak mümkündür: İlk grupta kodifiye edilmiş, evrensel bir eser korunmasını hedefleyen ülkeler varken, spektrumun diğer ucunda mümkün olduğunca çok ulusal serbesti ve mümkün olduğunca az yeknesaklık isteyen ve Sözleşme'nin karşılıklılık ilkesi üzerinde kurulmasını arzu eden ülkeler vardı³⁶. Üçüncü grupta ise ortalama bir görüşü savunan ülkeler bulunmaktaydı, bu ülkeler her ne kadar kodifiye edilmiş bir uluslararası telif hukukuna sıcak baksalar da çeviri hakkı ve koruma süresi gibi bazı meselelerde yerel hukuk açısından esneklik de istiyorlardı³⁷. Üç ayrı görüşün hararetle çarpıştığı on gün süren bu Konferans'ın sonunda, 1883'teki Kongre'de benimsenmiş olan eser sahibi yanlısı, Fransız evrenselci görüşün izlerini taşıyan taslak Sözleşme'den uzaklaşmış, evrenselci ve kapsayıcı bir hukuk yaklaşımından taviz verilmişti³⁸.

Bir yıl sonra yeniden toplanan Konferans, 1884'te kabul edilen taslak Sözleşme metni üzerinden tartışmalara devam etti. Bu Konferans'ta evrensel bir eser koruması sisteminden vazgeçilmiş ve eser korumasının doğası ve kapsamı akit ülkelere bırakılmıştı³⁹. Bunun Birlik'e daha fazla ülkenin katılımını sağlayarak Birlik'in üye sayısını artıracak ve kapsamını genişleteceği umuluyordu⁴⁰. Tekrar bir yıl sonra ancak bu kez son defa toplanan Bern Konferansı'nın ana odağı taslak Sözleşme metninin tartışılmasından ziyade bunun imzalanmasıydı. Bu amaç ile ilk kez 6 Eylül 1886'da toplanıldı ve bundan üç gün sonra 9 Eylül 1886 tarihinde, 1885'te kabul edilmiş olan taslak Sözleşme ufak değişikliklerle on ülkenin temsilcileri tarafından imzalandı⁴¹. Sözleşme 5 Aralık 1887 tarihinde imzacı ülkeler için yürürlüğe girdi.

³⁴ Bogsch, s. 19; Seville, s. 61; Burger, s. 12; Ricketson/Ginsburg, s. 56.

³⁵ Ricketson/Ginsburg, s. 60.

³⁶ Burger, s. 12.

³⁷ Burger, s. 13.

³⁸ Burger, s. 14; Ricketson/Ginsburg, s. 73.

³⁹ Ricketson/Ginsburg, 1885 Konferansı'nda yaşananları beklenmedik bir bahar büyümesi yaşayan bir ağacın, diğer bahar gelmeden budanmasına benzetmektedir, s. 76.

⁴⁰ Burger, s. 14, ayrıca dn. 84.

⁴¹ Bogsch, s. 19; Goldstein/Hugehnoltz, s. 30-31.

Böylelikle, edebi ve artistik eserlerin yeknesak ve etkili biçimde korunmasını hedef tutan Bern Birliği (Birlik) de doğmuş oldu⁴².

Bern Sözleşmesi'nin 1886 yılında imzalanan son halinin (yani 1885 Konferansı'nda kabul edilen son halinin) aslında iki uç görüşün uzlaşısının bir sonucu olduğu söylenebilir⁴³. Konferanslara katılan ülkeler arasında eser sahibinin hakkına yaklaşım olarak radikal farklılıklar bulunduğu (Fransa ile Büyük Britanya'nın yaklaşımları) düşünüldüğünde böyle bir uzlaşmayı takdirle karşılamak gerekir. Bununla birlikte, söz konusu bu uzlaşımın ve uzlaşma için verilen tavizlerin neticesinde Sözleşme'de nihai olarak ifadesini bulan görüşün, üçüncü ve ortada kalan görüş olduğu da pekâlâ ifade edilebilir. Buna karşın imzalanan Sözleşme metninin, Sözleşme kapsamında eser sahiplerine yeterli bir koruma sağladığını söylemek ise mümkün değildi. Sözleşme'de her ne kadar karşılıklılık şartına dayalı olarak milli muamele ilkesi kabul edilmiş idiyse, Sözleşme açıkça ve yalnızca eserin başka bir dile çevrilmesi hakkını güvence almış, bunun dışında işleme hakkı konusunda sessiz kalmıştı⁴⁴. Temsil hakkının ise Sözleşme'de milli muamele ilkesine tabi olduğu ifade edilmişti⁴⁵. Sözleşme kamunun bilgi alma ve bilgiye erişme hürriyetini de temin etmek amacıyla akit devletlerin eser sahibinin açık rızası olmamasına rağmen eserinin çoğaltılmasına izin verilebileceği halleri de düzenlemişti. Düzenlemeye göre eser sahibinin açık rızası olmadan çoğaltılabilecek eserler arasında gündelik haberler, gazetadaki köşe yazıları, ya da siyasi tartışmaya yönelik haberler varken, edebi ya da artistik eserlerin bilimsel yayımlarda kullanılması halleri de eser sahibinin haklarına getirilen bir sınırlandırma olarak Sözleşme'de yerini almıştı⁴⁶.

⁴² **Öztrak**, İlhan: *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, 1. Bası, AÜSFY, Ankara 1971, s. 7; meydana gelen bu Birlik'in bir tüzel kişiliğe sahip olduğu ifade edilmekte ise de, Birlik'in organlarının diğer uluslararası örgütlerde olduğu gibi bir fonksiyon göstermediği, organların kendi başlarına büyük çaplı projelere girişmediği veya diğer devletlerle Birlik adına uluslararası sözleşmeler akdetmek için bir çabada bulunmadığı (ve belki de bu tür faaliyetlere gerek olmadığı) düşünülürse, tüzel kişiliğin, yalnızca Birlik'in eser sahiplerinin haklarının uluslararası olarak korunması için bir araya gelmiş devletlerin oluşturduğu özerk ve devamlı bir topluluk oluşunu vurgulamak bakımından bir önem taşıdığı söylenmekte ve 1970'te Birlik'in idari görevleri yerine getirmekle yükümlü organı olan Uluslararası Büronun görev ve yetkileri WIPO'ya geçtiğinden "Birlik'in tüzel kişiliği" kavramının oldukça soyutlaştığı dile getirilmektedir, bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 226; **Ayiter**, s. 24; **Erel**, Şafak: *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 39.

⁴³ **Ricketson/Ginsburg**, s. 80.

⁴⁴ **Seville**, s. 64; **Goldstein/Hugenholtz**, s. 31.

⁴⁵ **Burger**, s. 18-19.

⁴⁶ **Burger**, s. 16.

Korumaya yönelik (maddi) hükümleri, imzalandığı sırada günümüzün milli kanunlarının oldukça gerisinde bulunan Sözleşme'nin bir Birlik'e vücut veren özelliğinin sonucu olan süreklilik ve evrensellik onu kendisinden önce gelen iki yanlı uluslararası sözleşmelerden ayırt etmiş ve Sözleşme'nin zamanın değişen koşullarına uygun olarak gözden geçirilebilmesinin önünü açmıştır⁴⁷. Bununla birlikte Sözleşme'nin sonraki revizyonlarına katılabilmek için yeni Sözleşme'ye katılmak bir koşul halini almamış, Birlik'e katılmak isteyen ülkelerin Sözleşme'nin herhangi bir metnine katılması yeterli gelmiştir⁴⁸. Böylelikle Birlik ülkelerinin birbirlerine karşı hakları ve yükümlülükleri taraf oldukları Sözleşme'nin metnine göre tespit edilmiş, aynı anda Sözleşme'nin birden çok metni farklı ülkelerde yürürlükte bulunmuştur⁴⁹. İlaveten Sözleşme'nin 1886 metninin 17. maddesinde Sözleşme'nin revizyonlara tabi olacağı ve Sözleşme'de değişikliği gerektiren bu tür meselelerin Birlik ülkelerinde yapılacak konferanslarda değerlendirileceği de belirtilmiştir.

Sözleşme'nin ve meydana getirdiği Bern Birliği'nin devamlılığını temin etmek, Sözleşme'nin değişen koşullara uyum sağlayabilmesi için gerekli girişimlerde bulunmak, eser sahiplerinin haklarına ilişkin bilgileri koordine etmek ve yayımlamak gibi amaçlarla bir de Uluslararası Büro kurulmuştur⁵⁰. Bu Büro Birlik'in devamlılığını sağlama amacına ve 9 Eylül 1886 tarihindeki Nihai Protokol'ün 6. maddesine⁵¹ uygun olarak sıradaki Konferans'ı, Protokol'de belirtildiği gibi dört ya da altı değil, ancak on yıl sonra, yani 1896 yılında Paris'te organize edecekti⁵². Bern Sözleşmesi, ilki 1896 yılında Paris'te başlayan ve bundan sonra 1908'de Berlin'de, 1914'te Bern'de, 1928'de Roma'da, 1948'de Brüksel'de, 1967'de Stockholm'da ve 1971 Paris'te gerçekleşen konferanslarda çeşitli ve eser sahibine sağlanan kuru-

⁴⁷ Goldstein/Hugenholtz, s. 31.

⁴⁸ Goldstein/Hugenholtz, s. 32.

⁴⁹ Günümüzde Sözleşme'nin nihai metni olan 1971 Paris metnine taraf 176, genel olarak Sözleşme'nin Paris metni dışında herhangi bir metnine taraf olan 181 ülke bulunmaktadır. Sözleşme'nin Paris metnine taraf olmayan beş ülke Çad, Fiji, Madagaskar, Pakistan ve 1971 Paris metnini imzalayan ülkelerden birisi olmasına rağmen Sözleşme'yi henüz onaylamamış bulunan Lübnan'dır, dn. 52; WIPO, "Berne Convention Paris Act (1971)" https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=A&act_id=26, Erişim Tarihi: 05.02.2024.

⁵⁰ Burger, s. 19; Sözleşme 1886 metni md. 16.

⁵¹ 9 Eylül 1886 tarihli Nihai Protokol md. 6: "Bir sonraki Konferans Paris'te, Sözleşme'nin yürürlük tarihinden itibaren dört ya da altı yıl içerisinde gerçekleştirilecektir. Fransız hükümeti bu sınırlar içerisinde, Uluslararası Büro'nun görüşünü almak suretiyle tarihi belirleyecektir.", protokol metni için bkz. WIPO, s. 228.

⁵² Burger, s. 20.

mayı güçlendiren revizyonlara uğramış, nihayet 1979 yılında Sözleşme'nin son hali olan 1971 Paris metninde Birlik'in idari hükümleri olan 22. ve 23. maddelerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. 1886 yılında on ülke tarafından imzalanan ve 1887 yılında dokuz ülke için yürürlük kazanan⁵³ Sözleşme, günümüzde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 181 ülkenin hukukunun, doğrudan veya Sözleşme'ye uygun olarak yapılan iç hukuk düzenlemele-riyle, bir parçasıdır⁵⁴.

B. Türkiye'nin Bern Birliği'ne Katılması⁵⁵

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan Lozan Barış Antlaşması (Antlaşma) ile aynı gün ayrıca imzalanan Ticaret Sözleşmesi'nin üçüncü kısmının 14. maddesinde Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on iki ay içerisinde Türkiye'nin Paris Sözleşmesi'nin 1911 yılında Vaşington'da değiştirilmiş metni ile Sözleşme'nin 1908 yılında değiştirilmiş metnine ve 1914 Bern Ek Protokolü'ne katılmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber 14. maddede Ticaret Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin, Türkiye'nin Türkçe diline tercüme hakkı ile ilgili yapmayı teklif ettiği çekinceye, Sözleşme ve Protokollere de taraf olan diğer devletler itiraz etmediği müddetçe itiraz edemeyeceği, aksi halde Türkiye'nin belirtilen Sözleşme ve Protokollere bağlı kalmakla yükümlü olmadığı düzenlenmiştir. Ticaret Sözleşmesi'nin 19. maddesinde Ticaret Sözleşmesi'nin Antlaşma ile aynı şekilde yürürlüğe gireceği ifade edilmiş ve Lozan Barış Antlaşması 6 Ağustos 1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Antlaşma'nın söz konusu hükümlerine karşın Türkiye'nin Bern Birliği'ne katılmaya yönelik ilk girişimin 1931 yılında olduğu görülmektedir. Türkiye 1931 yılında, Sözleşme'nin 1908 Berlin'de değiştirilen metnine ve 1914 Bern Ek Protokolü'ne, yukarıda da belirtildiği üzere, tercüme hakkı saklı kalmak kaydıyla katılmak istemiştir. Lozan'da imzalanan Ticaret Sözleşmesi'ne taraf olan Bern Birliği'ne üye ülkeler bu çekinceye itiraz etmeseler de bu ülkelere başka Birlik üyesi on ülkenin buna açıkça itiraz etmesi nedeniyle Türkiye'nin katılma talebi milletlerarası hukuk alanında hiç-

⁵³ Liberya Bern Sözleşmesi'ni 1886 yılında imzalamış ancak onaylamamıştır. Buna karşın 20 yıl sonra Sözleşme'ye katılmıştır. **Burger**, s. 15, **Bogsch**, s. 19; **Ricketson/Ginsburg**, s. 82.

⁵⁴ **WIPO**, "Berne Convention", https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=C&treaty_id=15, Erişim Tarihi: 05.02.2024.

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kurt**, Kadir: "Bern Sözleşmesi ve Türkiye'nin Katılım Süreci", Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 104, 2021, s. 3 vd.

bir hüküm ifade etmemiştir⁵⁶. Zira Sözleşme’de değişiklik yapılmasını Birlik üyelerinin bu konuda oybirliği içinde olmasına bağlayan Sözleşme 1908 metni md. 24 uyarınca ve Birlik’e katılmak isteyen ülkelere geçici bir süre için 1908 yılında değiştirilmiş Sözleşme’nin hükümleri yerine 1886 yılındaki orijinal ya da 1896 yılında değiştirilmiş Sözleşme hükümlerini ikame etme hakkını düzenleyen 25. maddeye göre de tercüme hakkı saklı tutularak Sözleşme’ye katılmak mümkün olmadığı için, Türkiye Sözleşme’ye taraf haline gelememiştir⁵⁷.

Bu nedenle, WIPO’nun Sözleşme’nin 100. yılı için 1986’da yayımladığı kitapta Türkiye’nin Sözleşme’nin 1908 metnine ve 1914 Bern Ek Protokolü’ne imza koyduğu belirtilmişse de Türkiye’nin üyeliğinin başlangıcı olarak 1952 yılı gösterilmiştir⁵⁸. Gerçekten de tercüme hakkı ile ilgili sorun, ancak 1950’de çözüme bağlanabilmiştir⁵⁹. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Sözleşme’nin 1948’de Brüksel’de değiştirilen metnine 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren katılmak üzere, Hükümet’e 5777 sayılı Kanun ile yetki verilmiştir⁶⁰. Bunun üzerine Hükümet 21 Ağustos 1951 tarihli ve 13589 sayılı Karar ile Bern Birliği’ne Türkiye’nin katılmasına karar vermiştir⁶¹. Bununla beraber, Türkiye 1948 Brüksel metninin 25. maddesinin izin verdiği üzere, Sözleşme’nin 8. maddesinin yerine geçici süreliğine ve ilgili hüküm yalnızca Türkçeye yapılan tercüme hakkında uygulanmak kaydıyla 1896 Paris metninin 5. maddesini ikame ettiğini belirterek Sözleşme’ye taraf olmuştur.

Türkiye Sözleşme’nin 1948 Brüksel metni dışında 1967 Stockholm’da değiştirilmiş metnine katılmamıştır. Buna karşın 1967 Stockholm metninin

⁵⁶ **Hirsch**, s. 139, dn. 19; **Ricketson/Ginsburg**, s. 1077; Türkiye’nin koymak istediği çekinceye itiraz eden ülkeler Avusturya, Belçika, Çekoslovakya, Danzig, Hollanda, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç ve İsviçre’dir, bkz. **WIPO**, “Türkiye”, <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/parties/remarks/TR/15>, Erişim Tarihi: 10.02.2024.

⁵⁷ **Hirsch**, s. 139; Türkiye’nin koymak istediği çekinceye Sözleşme’nin müsaade etmemesine rağmen, Türkiye’nin söz konusu çekince ile Sözleşme’ye “katıldığına” yönelik sirküler, Uluslararası Büro tarafından yayımlanan *Le Droit d’Auteur* dergisinde yer almıştır. Buna karşın Türkiye, aynı dergide Birlik üyesi ülkeler arasında listelenmemiştir, derginin Türkiye’nin “katıldığına” yönelik sirkülerinin yer aldığı kısım için bkz. https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/fr/docs/notes/berne/berlin_act_1908/turkey.pdf, Erişim Tarihi: 05.02.2024; ayrıca bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 1076.

⁵⁸ **Bogsch**, s. 29 ve 32.

⁵⁹ **Tekinalp**, s. 69.

⁶⁰ 2 Haziran 1951 tarihli ve 7824 sayılı Resmî Gazete; **Bozbel**, Savaş: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Bası, Onikilevha, İstanbul 2012, s. 8.

⁶¹ 21 Eylül 1953 tarihli ve 8513 sayılı Resmî Gazete.

38. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, 22. ila 26. maddelerdeki hakları, Türkiye, her ne kadar Sözleşme'nin değiştirilmiş metnine taraf değilse de WIPO Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 26 Nisan 1970'ten itibaren beş yıl boyunca, ilgili maddelerdeki hükümler ile bağhymışçasına kullanacağını bildirmiştir⁶². 22 ila 26. maddeler arasında yer alan hükümler Bern Birliği'nin Stockholm değişikliği ile kabul edilen ve bir başka organı olan Meclis'e (*The Assembly*) ilişkindi⁶³. Türkiye, böylelikle beş yıl boyunca Bern Birliği üyesi olmasının yanı sıra Bern Birliği Meclisi'nin de bir parçası olmuştur. Fakat beş yıllık sürenin ardından Türkiye Bern Birliği Meclisi'ne dair hükümleri içeren 1971'de Paris'te değiştirilen Sözleşme metnine katılmamış, dolayısıyla Bern Birliği Meclis'i üyeliği sıfatı da sona ermiştir.

Türkiye Sözleşme'nin nihai metnine katılması, 1948 Brüksel metninin Türk hukuku bakımından yürürlüğe girdiği yıl olan 1952'den 51 yıl sonra, 2003 yılında mümkün olmuştur. Türkiye'nin Sözleşme'nin 1971'de revize edilmiş ve 1979'da Paris'te değiştirilmiş metnine katılmasının uygun bulunduğuna dair 4117 sayılı Kanun, 12 Temmuz 1995 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış, bunun ardından Türkiye söz konusu metne 21 Ekim 2003 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2003/6170 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile katılmıştır⁶⁴. Türkiye Sözleşme'nin bu metnine 33. maddesinin 1. fıkrasında yer alan Bern Sözleşmesi'nin uygulanmasından ve yorumlanmasından kaynaklanabilecek ve müzakere ile çözülemeyen ihtilafların ilgili devletlerden birisinin başvurusu üzerine Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözümlenebileceğine dair hükümle, Sözleşme'nin buna cevaz veren 33. maddesinin 2. fıkrası gereği, bağlı olmadığını belirterek taraf olmuştur (4417 s. Kanun md. 1, 2003/6170 s. Bakanlar Kurulu Kararı md. 2).

II. ESERLERİN BERN SÖZLEŞMESİ İLE KORUNMASI

A. Sözleşme'nin Getirdiği Korumanın İlkeleri

1. Birlik Korumasının Formalitelere Bağlı Olmaması

Bern Sözleşmesi'nin, bu noktadan itibaren ele alacağımız ve Türkiye'nin de 2003 yılında taraf haline geldiği Paris'te 1971 yılında revize edilmiş ve 1979 değiştirilmiş metninin 5. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde “*Bu haklardan yararlanma ve bu hakların ileri sürülmesi her-*

⁶² WIPO, Berne Notification No. 27, https://www.wipo.int/treaties/en/notifications/berne/treaty_berne_27.html, Erişim Tarihi: 11.02.2024.

⁶³ Bogsch, s. 35.

⁶⁴ 12 Temmuz 1995 tarihli ve 22341 sayılı Resmî Gazete; 21 Ekim 2003 tarihli ve 25266 sayılı Resmî Gazete.

hangi bir formaliteye tabi olmayacaktır; bu gibi yararlanma ve hakkın ileri sürülmesi eserin kaynak ülkesindeki mevcut korumadan bağımsız olacaktır” demek suretiyle Sözleşme ile sağlanan korumanın herhangi bir formaliteden bağımsız olduğu belirtilmiştir. Otomatik koruma ilkesi olarak da adlandırılan bu ilke uyarınca, Sözleşme kapsamında, kaynak ülkesi dışındaki Birlik ülkelerinde eser sahipleri, Sözleşme tarafından bahsedilen haklarla birlikte o ülkenin kendi vatandaşlarına tanıdığı ve tanıyacağı haklardan yararlanacağı gibi bu koruma ve yararlanma herhangi bir formaliteye tabi olmayacaktır⁶⁵.

Sözleşme’nin tarihine bakıldığında Birlik korumasının formalite yasağı oluşunun Sözleşme’nin müzakere edildiği konferanslarda ve bunların öncesinde kabul edilmediği görülür. Gerçekten de 1878 yılında Paris’teki Uluslararası Edebiyat Kongresi’nde benimsenen önergeler arasında, eser korumasının kaynak ülkedeki formalitelerin yerine getirilmesine bağlı olduğu da yer almıştır⁶⁶. Bundan başka Sözleşme’nin 1883 yılındaki taslağında Birlik korumasının kaynak ülkedeki formalitelerin yerine getirilmesine bağlı olduğu belirtilmiş, 1884 yılında gerçekleştirilen Konferans’ta İsviçre Federal Konseyi’nin önerisi üzerine formaliteler ibaresi “*formaliteler ve koşullar*” halini almış, 1885 yılındaki Konferans’ta ise kelimelerin yeri herhangi bir neden gösterilmeksizin değiştirilmiş ve ibare nihayetinde “*koşullar ve formaliteler*” olmuştur; 1886 yılında da Sözleşme’de bu ibare yer almıştır⁶⁷. 1908 yılına gelene kadar korumanın talep edildiği ülkedeki formaliteler dışında “*koşullar ve formaliteler*” ile ilgili herhangi bir tartışma olmamış, konu 1896 Paris Konferansı’nda ele alınmamıştır. Ancak 1908 Konferansı’nda Birlik korumasının kaynak ülkede yer alan “*koşulların*” yerine getirilmesine bağlı olmadığı kabul edilmiştir (Sözleşme 1908 metni md. 4/2). Bu değişikliğin temel nedeni, yabancı eser sahiplerinin koruma talep ettikleri yerdeki mercilere kaynak ülkelerindeki koşulları yerine getirdiklerini ispat etmelerinin zor olmasıdır⁶⁸.

Dikkat edilirse, bir kez daha, “*koşullar ve formaliteler*” ibaresinden yine “*formaliteler*”e dönmüştür. Burada bu değişikliğe yüklenecek özel bir anlam var mıdır? 1908 Konferansı’ndaki Alman ve Fransız temsilcilerin

⁶⁵ Bozbel, s. 8; Türker, s. 54.

⁶⁶ bkz. I, A.

⁶⁷ Ricketson/Ginsburg, s. 323.

⁶⁸ Ginsburg, Jane: Berne-Forbidden Formalities and Mass Digitization”, Boston University Law Review, Vol. 96, No. 3, s. 752 (Formalities); bu konuda ayrıca bkz. Ricketson/Ginsburg, s. 322.

değişiklik önerilerinden hareketle böyle bir anlamın varlığına ulaşmak mümkünse de bu değişikliğe yönelik komisyon raporunda “*formalitelere*” ibaresinin tüm formaliteler ve koşulları kapsadığı ifade edilmiştir⁶⁹. Sözleşme'nin günümüz metninde de muhafaza edilen “*formalitelere*” ibaresinin (formaliteye uyma zorunluluğu değil) aynı şekilde anlaşıldığını söylemek mümkündür⁷⁰. O halde kapsayıcı bir kavram olduğu gözükün formaliteler ile kastedilenin ne olduğu tespit edilmelidir.

Sözleşme anlamında formalite, eser sahibine hakkının bahşedilmesi ya da bu hakkın kullanması yolundaki mahzurlar olarak tanımlanabilir⁷¹. Formaliteye yönelik başka bir tanım 1884 yılında Alman temsilcisi Meyer tarafından yapılmıştır, Meyer'e göre formaliteler: “*Eser sahibinin eserine yönelik hakkının varlık kazanması için yerine gereken koşullar*”dır⁷². Eserin resmi bir merci nezdinde kaydedilmesi, eserin nüshalarının teslim edilmesi, harç ödenmesi, eser ile ilgili beyanların yapılması gibi durumlar, yasaklanan formalitelere örnektir⁷³. Bu bağlamda ABD'nin Birlik'e katılmak üzere yapılan değişikliklerin yürürlük tarihi olan 1 Mart 1989'a kadar hak sahibinin hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek ABD'de dava açabilmesi için kayıt koşulunun yerine getirilmesini aranırken, bu tarihten sonra söz konusu zorunluluğun yalnızca “Birleşik Devletler eserleri” için aranacağı belirtilmiş, kaynak ülkesi ABD olmayan Sözleşme eserleri için böyle bir zorunluluğun bulunmadığı hüküm altına alınmıştır⁷⁴. Ayrıca formalite yasağı eser korumasının hem başlangıcında hem de korumanın başlamasının sonrasında geçerlidir. Yani eser sahibine hakkının bahşedilmesi için bir formalite başlangıçta aranmayacağı gibi, sonradan da korumanın devam etmesi için bir formalitenin yerine getirilmesi aranmaz⁷⁵.

Bununla birlikte, Sözleşme hakkın eser sahibine bahşedilmesinin önüne geçen koşulların yanı sıra hakkın ileri sürülmesini veya kullanılmasını en-

⁶⁹ Ricketson/Ginsburg, s. 324.

⁷⁰ Ricketson/Ginsburg, s. 325; Ginsburg, Formalities, s. 750.

⁷¹ Ginsburg, Formalities, s. 747, 750; Masouye ise Sözleşme'deki formalite kavramı için şu tanımları önermektedir: “*Formalite kelimesi, hakkın var olması için gerekli olan bir koşul, milli kanunlar tarafından yerine getirilmediği takdirde eser sahibinin hakkının yitirilmesine yol açacağı düzenlenmiş idari yükümlükler olarak anlaşılmalıdır.*”, Masouye, Claude: “Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1st edn., WIPO, Geneva 1978, s. 33.

⁷² Ricketson/Ginsburg, s. 323, 325.

⁷³ Ginsburg, Formalities, s. 750; Masouye, s. 33.

⁷⁴ Goldstein/Hughenoltz, s. 207; ayrıca bkz. 17 U.S.C. § 101, 17 U.S.C. § 411.

⁷⁵ Ginsburg, Formalities, s. 750.

gelleyen koşulları da yasaklamaktadır. Örneğin *münhasıran eser korumasına yönelik* yargısal sürecin önüne koyulan engellerle tecavüzün refedilmesini veya gerçek zararın tazmin edilmesini isteme haklarından mahrum bırakılmak, bu bağlamda yasaktır⁷⁶. Fakat münhasıran eser korumasına yönelik olmayan, genel olarak dava açmak için aranan koşullar ise Bern Sözleşmesi'nin formalite yasağına dahil değildir. Yabancıların dava açabilmeleri için teminat göstermelerini arayan bir kural, Sözleşme'ye aykırı olmayacaktır. Buna karşın eser üzerindeki hakkı için hukuki koruma talep eden bir kimşenin, sırf eser üzerindeki hakkıyla ilgili dava açtığı için ayrıca harç ödemek zorunda kalması, Sözleşme'ye aykırıdır.

Doktrinde **Sprigman**, Sözleşme'de öngörülen formalite yasağının fikir ve sanat eserleri hukukunda, özellikle ABD fikir ve sanat eserleri hukukunda tartışma konusu olan birtakım yeni formaliteleri kapsamadığını belirtmektedir⁷⁷. Yeni tür formaliteler adı verilen bu koşullar, yazarın deyimiyle, geleneksel formaliteler gibi parçalama amacı değil, dürtme amacı gütmektedir. Yani bu koşullar ile eser sahibinin çeşitli toplumsal menfaatler karşısında belirli bir tarzda davranması beklenmektedir. Yeni tür formalitelerin yerine getirilmemesi halinde hakkın kazanılmaması ya da kaybedilmemesi söz konusu değildir. Hatta eser sahibinin hakkı dava yoluyla ileri sürme yetkisi de ortadan kalkmamaktadır. Yeni tür formalitelere uyulmaması halinde hakkın ihlali halinde eser sahibine (ya da hak sahibine) sunulan hukuki çareler güçsüzleşir ya da nitelik değiştirir. Bir başka deyişle yeni tür formalitelere uyulmaması halinde eser sahibi ne hakkından ne de hakkı için hukuki koruma isteme yetkisini yitirir, fakat hukuki korumayı sağlayacak vasıtalar olan hukuki çareler değişir veya güçsüzleşir. Örneğin eserin resmi merciiler nezdinde kaydedilmesi koşulu ile eser sahibine ref ile men ve ihlal nedeniyle elde edilen kazancın devrini isteme hakları tanınması önerilen yeni tür formaliteler arasındadır. Eserini kaydettirmeyen eser sahibi, hakkının ihlali halinde tazminat talep etme imkanından yoksun kalmayacaksa da tecavüzün ref'ini ve menini isteme haklarına sahip olamayacaktır.

Yazar, yeni tür formalitelerin Sözleşme'nin yasakladığı alanda kalmadığına yönelik bu görüşünü temellendirirken, yazarın hak sahibi olma (*enjoyment of the right*) ve hakkı ileri sürebilme (*exercise of the right*) ile

⁷⁶ **Ginsburg**, Formalities, s. 751.

⁷⁷ **Sprigman**, Christopher Jon: "Berne's Vanishing Ban on Formalities", Berkeley Technology Law Journal, Vol. 28, No. 3, s. 1566-1567; bu konuda ayrıca bkz. **Brauneis**, Robert: "National Treatment in Copyright and Related Rights: How Much Work Does it Do?", GW Law Faculty Publications & Other Works, 2013, s. 26.

hakkın bahsettiği hukuki çarelerin neler olduğu (*remedies*) ayrımının yanı sıra Sözleşme'nin beşinci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki giderim imkanlarının koruma talep edilen yer ülkesinin hukukunun düzenleme konusu olduğuna yönelik kurala da dayandığı söylenebilir⁷⁸. Yazarın görüşüne **Ginsburg** tarafından, Birlik korumasının formaliteye bağlı olmadığı kabul edildiği 1908 Berlin Konferansı'nda ref ve men taleplerinin zaten hakkın kullanılmasının doğal bir parçası olarak görüldüğü ve bu nedenle Sözleşme'deki formalite yasağı kapsamında ref ve men imkanlarını sınırlandıran koşulların da olduğu gerekçesiyle karşı çıkılsa da **Sprigman**, Sözleşme'nin beşinci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinin açık lafzı karşısında bunun mümkün olmadığını ve 1908 Konferansı sırasındaki temsilcilerin ne tür bir düşünce ile hareket ettiklerinin bilinemeyeceğini ve hukuki çarelerin türünün de formalite yasağı kapsamında kaldığına yönelik, aksine oldukça güçlü bir kanıt olmadıkça Sözleşme'nin giderim türlerinin milli kanunların tarafından düzenlenmesine dair temel ilkedeki sapılmaması gerektiğini belirtmektedir⁷⁹. Fikrimizce **Sprigman**'ın görüşü, zikrettiğimiz hükmün açık lafzı karşısında yerindedir. Buna karşın, eser sahibine, hakkının ihlali halinde tanınan giderim imkanları ve bunların kapsamı bakımından çeşitli hukuk düzenlerinde çeşitli yaklaşımların hüküm sürdüğü bir yerde, hakkın içinin tamamen boşaltılmamasına müsaade edilmemelidir. Hak sahipliği ve dava açma imkânı sözde değil, özde de olmalıdır.

Ayrıca ifade edilmelidir ki formalite yasağı kuralı, eser sahibinin hakkının hukuki niteliği ile de ilintilidir⁸⁰. Zira eser sahibinin hakkını, doğal hukuk temeline dayandıran ve bir mülkiyet hakkı gören görüş uyarınca eser sahibinin hakkının doğumu, tescil ya da kayıt gibi formalitelere bağlı tutulamaz. Eser sahibinin hakkı, hükümdar tarafından bahşedilen bir imtiyaz değil, eser sahibinin fikri emeğinin doğal sonucu ve ödülüdür. Bir imtiyaz değil, doğal bir hak olan eser sahibinin hakkının doğumu ya da korunabilmesi bu nedenle formalitenin yerine getirilmesi koşuluna bağlı olmamalıdır. Bundan başka, eserin Birlik korumasından yararlanabilmesi için kaynak ülkedeki formalitelerin yerine getirilmiş olmasının aranması, milli kanunlarında eser koruması için formalite görmeyen ülkeler olduğu düşünüldüğünde, bir uluslararası sözleşme ile eser sahibinin ve eserinin korunması bakımından geri

⁷⁸ **Sprigman**, s. 1570-1571; Sözleşme md. 5(2)/2.c: “Sonuç itibariyle, bu Sözleşme hükümleri dışında, korumanın kapsamıyla eser sahibine haklarını koruması için tanınan giderim vasıtaları münhasıran korumanın talep edildiği ülke kanunlarına tabi olacaktır.”

⁷⁹ **Sprigman**, s. 1571-1572, **Ginsburg**'un görüşü için bkz. dn. 15'teki eser.

⁸⁰ Bu hususta bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 322.

gidilmesi sonucunu doğurabilir. Gerçekten de milli kanunlarda eser sahibinin hakkının doğumu için bir formalite aranmıyorsa, uluslararası çapta korumanın eserin bir Birlik ülkesi vatandaşı veya orada yerleşim yerine sahip biri tarafından yaratılması ile doğduğu bir yerde de böyle bir koşul aranmamalıdır⁸¹.

Nihayet, Sözleşme'nin ikinci maddesinin ikinci fıkrasında eserin korunabilmesi için sabitlenmiş olması koşuluna yönelik bir düzenlemeye verilmiştir. Söz konusu bu düzenlemenin Sözleşme'nin yasakladığı türden bir formalite olmadığı kabul edilmektedir⁸². Çünkü Sözleşme'nin ikinci maddesinin ikinci fıkrasında, eserlerin korunabilmesi için bunların sabitlenmesi koşulunun aranıp aranmayacağı konusunda Birlik ülkelerinin serbest olduğu ifade edilmiştir⁸³. Dolayısıyla eserin korunabilmesi için somut bir cisimde ifadesini bulmuş olmasının aranması, Sözleşme'nin yasakladığı formaliteler arasında yer almamaktadır.

2. Milli Muamele İlkesi ve Asgari Haklar (Maddi Minimum)

Formalite yasağı bir yana bırakılırsa, Sözleşme'nin merkezinde yatan iki ilkedен söz etmek gerekir. Hatta Sözleşme'nin temel itibarıyla bu iki sütun üzerinde durduğunu söylemek mümkündür⁸⁴: Bunlar milli muamele ilkesi ve asgari haklardır. Asgari haklar ile korumanın “en az” içeriği belirlenip korumanın içeriği bakımından tüm Birlik ülkelerinde bir ayniyet sağlanmaya çalışılırken, milli muamele ilkesi vasıtasıyla Birlik ülkesi vatandaşı olan fakat koruma talep ettiği ülkede yabancı konumunda bulunan bir kimse ile koruma talep edilen ülkedeki vatandaş arasındaki fark ortadan kaldırılmış olur. Vatandaş ile yabancı, Sözleşme tarafından korunan eserler bakımından,

⁸¹ **Ricketson/Ginsburg**, s. 322.

⁸² **Masouye**, s. 18; **Ginsburg**, *Formalities*, s. 752.

⁸³ Birlik koruması için fikri ürünün somut bir nesne üzerinde cisimleşerek dışa aktarılmış olması koşulu Sözleşme düzeyinde, korunan eserler arasına 1908 Berlin Konferansı'nda eklenen koreografik eserler ile pandomimler bakımından aranmaktaydı. Zira bu eserlerin varlığının başka türlü ispat edilmesi o dönemde mümkün görülüyordu. 1967 Stockholm Konferansı'nda televizyon yayınlarının yaygınlaşmasıyla birlikte artık koreografik eserler ile pandomimler bakımından sabitlenme koşulunun aranmamasının doğru olacağını kararlaştırılmasına rağmen sabitlenme koşulunun tamamen kaldırılmasının, sabitlenme koşuluna milli kanunlarında yer veren ülkeler için uygun olmayacağı ve o dönemde Birlik ülkesi olmayan ABD'yi Birlik'e katılmaktan caydırabileceği noktalarına dikkat edilerek günümüz 1971 Paris metninde yer alan, Birlik ülkelerinin eserlerin korunabilmesi için sabitlenme koşulunu düzenlemekte serbest olduğu kuralı da getirilmiştir, bkz. **Burger**, s. 43; **Ricketson/Ginsburg**, s. 418; **Ateş**, Mustafa: *Fikri Hukukta Eser*, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 39.

⁸⁴ Bu hususta bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 310; **Ayiter**, s. 24.

aynı konuma gelir (Sözleşme md. 5/1). Dolayısıyla milli muamele ilkesi nedeniyle eser sahibi koruma talep ettiği ülkede, tabiiyetinde bulunduğu ülkeden daha fazla hak sahibi olabileceği gibi, daha az hak sahibi de olabilir; zira milli muamele ilkesi, eser sahibine tabiiyetinde bulunduğu ülkedeki hakların sağlanması demek değildir⁸⁵. Eşitlik ilkesi adı da verilen milli muamele ilkesi özünde bir ayrımcılık yapmama kuralıdır⁸⁶. **Ladas**'ın deyişiyle milli muamele ilkesi, “*herhangi bir karşılıklılık aranmaksızın, yabancıların vatandaşlara özümlemesidir*”⁸⁷.

Milli muamele ilkesi ile maddi minimum, Sözleşme'nin koruma rejimi bakımından birbirinden ayrılması mümkün olmayan iki ilkedir. Bu iki ilke, Sözleşme'yi ayakta tutan iki sütun olarak düşünüldüğünde iki sütun aynı anda Sözleşme'yi desteklemedikçe Sözleşme koruması ayakta duramayacaktır. Örneğin maddi minimum ilkesinin yer almadığı bir Birlik koruması rejiminin, fikri mülkiyet ithalatçısı ülkeler için bulunamaz fırsat olduğu söylenmelidir. Zira bu vesileyle söz konusu ülkeler kendi vatandaşlarına tanıdığı yetersiz ve eksik haklarını milli muamele ilkesi çerçevesinde yabancılara da tanıyacak, dolayısıyla fikri mülkiyet ihracatçısı ülkeler için Birlik'e katılmak, bir Pirus zaferinden başka bir şey olmayacaktır. Görüldüğü üzere maddi minimumun olmadığı bir durumda koruma, Birlik ülkelerinin eserleri koruma yönündeki isteğine ve arzusuna kalmaktadır, ki asgari bir sınırın çekilmediği bu ortamda eserlerin uluslararası düzeyde ne derece korunacağı ve hatta korunup korunmayacağı da belirsizdir⁸⁸.

⁸⁵ **Nordemann**, Axel: “Berne and Beyond: Understanding International Conventions Relating to Copyright Law”, Journal of the Copyright Society of the USA, Vol. 59, No. 2, s. 269.

⁸⁶ **Dardağan**, s. 31; **Goldstein/Hugenholtz**, s. 92; **Patry**, s. 405; **Fawcett**, James/**Torremans**, Paul: Intellectual Property and Private International Law, 2nd edn., Oxford University Press, Oxford 2011, s. 675; bu ifadeler dışında özümleme (asimilasyon) ya da eşit işlem ilkesi de kullanılmaktadır, **Vaver**, Part -I-, s. 586; **Patry**, s. 404; **Bozbel**, s. 8.

⁸⁷ **Goldstein/Hugenholtz**, s. 92, dn. 34 (**Ladas**, Stephen: The International Protection of Literary and Artistic Property, 1st edn, Macmillian Co., New York, 1938, s. 365'ten naklen); doktrinde **Dardağan**, milli muamele ilkesinin bir yabancılar hukuku kuralı olması ve Sözleşme'nin Birlik ülkesi ile tebaası arasındaki ilişkileri düzenlemeyeceği kabulünden hareketle, vatandaşlar bakımından geçerli olmayacağını belirtmekte ve bu durumu, “*eserini yurt dışında yayımlayan eser sahipleri bakımından ayrımcı hükümler içeren bir kanun nedeniyle vatandaş, milli muamele ilkesine dayanarak eserini yurt içinde yayımlamış bir eser sahibi gibi muamele görmeyi talep edebilir mi?*” sorusuyla somutlaştırmaktadır, **Dardağan**, s. 31.

⁸⁸ Bu hususta bkz. **Patry**, William: “Choice of Law and International Copyright”, The American Journal of Comparative Law, Vol. 48, No. 3, 2000, s. 405; bazı yazarlar Sözleşme'nin dayandığı üç temel ilkenin olduğunu belirtmekte ve bunları milli muamele

Öte yandan asgari haklar ilkesi bakımından ise bu ilkenin, yalnızca belirli hakları tanımakla kalmayıp aynı zamanda Birlik korumasının süresini (Sözleşme md. 7) ve bu korumanın kaynak ülkedeki korumadan ve her türlü formaliteden bağımsız olduğu kuralını da içerdiğini ve bir bakıma Birlik ülkelerinin korumakla yükümlü olduğu eserler bakımından bir “minimum koruma düzeyi” teşkil ettiği belirtilmelidir. Hatta ilkeye, bu sebeple asgari haklar yerine “maddi minimum” denmesinin daha doğru olacağı inancındayız, ancak asgari haklar kullanımının da doktrinde yerleşmiş gözüktüğü ifade edilmelidir⁸⁹.

Milli muamele ilkesinde olduğu gibi maddi minimumun uygulanması da karşılıklılık şartına bağlı değildir. Zira bu iki ilkenin uygulanabilmesi için koruma istenen ülke ile koruma isteyen kişinin tabiiyetinde bulunduğu ülke arasında koruma düzeyi bakımından özdeşlik bulunması gerekmediği gibi; koruma isteyen kimsenin tabii olduğu ülkenin, koruma talep edilen ülkenin tabiiyetindekilere milli muamele ilkesine uygun koruma sağlaması da gerekmez. Burada önemli olan koruma istenen ülkenin bir Birlik ülkesi olması ve koruma talep eden kişinin ya Birlik ülkesinin tabiiyetinde olması veya tabiiyet koşulu sağlanmıyorsa eserini ilk defa bir Birlik ülkesinde kamuya sunmuş bulunmasıdır (Sözleşme md. 3/1)⁹⁰.

Görüldüğü üzere Sözleşme'nin Birlik ülkelerinde sağlamanın kesin olduğu yekesaklık yalnızca maddi minimum bakımındandır. Maddi minimum kapsamı dışında kalan birçok konu, milli muamele ilkesi çerçevesinde, koruma istenen ülkenin milli kanunun gösterdiği yönde çözümlenmeye mahkumdur. Gerçi bu ifade teorik olarak doğru olmakla birlikte, Sözleşme'nin maddi minimumuna dahil olan eserler, haklar ve diğer konular (koruma

---

ilkesi, otomatik koruma ilkesi ve korumanın bağımsızlığı ilkesi olarak adlandırmaktadırlar, bkz. **Bozbel**, s. 8-9; **Türker**, s. 15-16.

⁸⁹ **Tekinalp**, s. 68; **Dardağan**, s. 33; **Öztan** asgari haklar yerine istisnai haklar ifadesini de kullanmaktadır, **Öztan**, s. 43; bundan başka bizim de tercih ettiğimiz kullanımın İngilizce karşılığı olan “*substantive minima*” ifadesinin yanı sıra “*Conventional minima*” ve “*substantive rights*” ifadesi de kullanılmaktadır, bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 101; **Masouye**, s. 33; **Fawcett/Torremans**, s. 679; **Hirş** ise Sözleşme tarafından bahsedilen minimum maddi korumayı aktarmak için herhangi bir özel tabir kullanmamış, bunun yerine Sözleşme ile korunan haklardan bahsetmek için “*Sözleşme’de sarahaten korunan fikri haklar*” tabirini tercih etmiştir, **Hirş**, s. 144.

⁹⁰ Sözleşme'nin İngilizce ve Türkçe metninde sırasıyla “*publish*” ve “*yayımlamak*” ifadeleri kullanılmıştır. Bu kavramların yalnızca ticaret mevkiine koymak suretiyle kamuya sunmak manasına gelen yayımlamak mı yoksa tarzı ne olursa olsun umuma sunmak veya eseri alenileştirmek mi olduğu konusundaki açıklamalar için bkz. **Goldstein/Hughenoltz**, s. 150; **Öztan**, s. 41-42; **Ricketson/Ginsburg**, s. 263.

süresi gibi) nedeniyle milli muamele ilkesinin doğrudan söz sahipliğiyle, görece az karşılaşılabileceği denilebilir⁹¹.

Milli muamele ilkesinin kapsamının ne olduğu, başka bir deyişle “ne-yin” milli muamele ilkesi nedeniyle yabancı bir eser sahibine tanınmak zorunda olduğuyla maddi minimumun dayanağının ne olduğu meselesinde yol gösterici olan madde beşinci maddedir. Sözleşme md. 5/1'e göre eser sahipleri, Birlik korumasından yararlanan eserleri bakımından, koruma istenen ülkenin vatandaşlarına tanıdığı ve tanıyacağı her türlü hak ile Sözleşme'nin açıkça tanıdığı haklardan yararlanacaklardır.

Burada öncelikle açıklığa kavuşturulması gereken Sözleşme'de açıkça zikredilen haklar dışında kalan, bir ülkenin tabiiyetinde bulunan eser sahibine bahsettiği haklardan hangisinin Birlik eser sahibine tanınmasının zorunlu olduğudur. Zira bazı ülkelerde eser sahiplerine mutlak (ve tekeli) haklar yerine eser sahiplerine eserden belirli bir tarzda yararlanılmasını yasaklama yetkisi vermeyen ancak bu tarzdaki yararlanma için kendilerine ödeme yapılmasını talebini konu alan haklar bahşedilmekte veya eserin belirli kullanımları bakımından harçlar ya da vergiler alınması ve bunların yerli eser sahiplerine teşvik olarak ödenmesi ya da kültürel amaçlar için harcanması söz konusu olmaktadır⁹². Doktrinde **Goldstein/Hugenholtz**, Sözleşme kapsamında milli muamele ilkesine tabii olacak ve Birlik eser sahiplerine tanınacak bir mali hakkın temel olarak üç özelliği taşıması gerektiğini belirtmektedir: (1) Bu hak, herkese karşı ileri sürülebilmelidir, (2) eser sahibine bir eseri kullanma veya ondan yararlanma yetkisi vermelidir ve (3) eserin kullanımına, kabaca da olsa, eserin piyasadaki mevcut veya gelecekteki başarısına göre kıymet biçmelidir⁹³. Burada ilk özellik hakkın mutlak niteliğini vurgulayarak onu nispi mahiyetteki haklardan ayırmaya yararken, diğer iki özellik hakkın belirli bir esere ilişkin olması gerektiğini vurgulamaktadır⁹⁴. Örneğin aynı yazarlar, fotokopi makineleri, ses ve görüntü kaydedici cihazlardan eserin şahsen kullanma istisnası kapsamında kalan çoğaltmaları nedeniyle eser sahiplerini “tazmin” etmek amacıyla alınan harç-

⁹¹ Bu hususta bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 294; **Brauneis**, s. 1, 3; **Vaver**, Part -I-, s. 586.

⁹² Bu konuya yönelik olarak bkz. **Brauneis**, s. 20 vd.; **Dardağan**, s. 32; **Steup**, Elisabeth: “The Rule of National Treatment for Foreigners and Its Application to New Benefits for Authors - The Fifteenth Annual Jean Geiringer Memorial Lecture on International Copyright Law”, Bulletin of the Copyright Society of the U.S.A., Vol. 25, No. 4, 1978, s. 284.

⁹³ **Goldstein/Hugenholtz**, s. 100.

⁹⁴ **Brauneis**, s. 18.

ların yukarıdaki üç kriteri taşıdığı ve milli muamele ilkesine tabi olduğu görüşündedir⁹⁵. Yani Birlik eser sahipleri de şahsi kullanım kapsamındaki çoğaltmalar için yerli eser sahiplerini tazmin etmeyi öngören bir harç düzenlenmesinden, milli muamele ilkesi gereği yararlanmalıdırlar.

Sözleşme’de ifadesini bulunan milli muamele ilkesi şeklen bir kanunlar ihtilafı kuralı olmasa da bu ilke etkisini, bir yönüyle uygulanacak hukukun belirlenmesinde gösterir⁹⁶. Mademki millî muamele ilkesi, yabancıyı vatandaşın seviyesine çıkarmaktadır, o halde mahkemenin önüne getirilmiş bulunan uyuşmazlığın çözümünde, aynı uyuşmazlık iki vatandaş tarafından yargılamaya konu kılınsaydı vatandaşlara hangi hukuk uygulanacaksa, yabancı bakımından da, bu hukuk uygulanmalıdır. Buna karşın milli muamele ilkesinin hem vatandaşa hem de yabancıya aynı kanunlar ihtilafı kuralının tatbikini sağlaması gerektiği, ayrımcılık yapmamanın bu şekilde sağlanacağı da kayda değer bir görüştür⁹⁷. Biz bizzat bu yaklaşımın ayrımcılığa sebebiyet vereceği kanaatindeyiz. Örneğin milli kanun, “milli muamele sağlama yükümlülüğünü” hayata geçirmek adına, fikri hak statüsünde bağlanma noktası olarak kaynak ülkeyi hem vatandaş hem de yabancı bakımından kabul etmiş olsun. Böyle bir durumda A ülkesinden koruma talep eden vatandaşlar, kendi eserleri için A ülkesinin hukukuna tabi olurken; yine A ülkesinden koruma talep eden Birlik eser sahibi yabancılar başka ülkenin hukukuna tabi olmakta ve bu kişilerin parçası olduğu uyuşmazlıklar vatandaşlara nazaran farklı bir hukuka göre çözümlenmektedir. Böylesi bir sonucun milli muamele ilkesine uygun olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. O halde milli muamele ilkesinin, yabancı ve vatandaş bakımından aynı bağlanma noktası

⁹⁵ **Goldstein/Hughenoltz**, s. 100.

⁹⁶ **Fawcett/Torremans**, s. 678; milli muamele ilkesinin özünde bir kanunlar ihtilafı kuralı olup olmadığı tartışmalıdır. Doktrinde **Ricketson/Ginsburg**, milli muamele ilkesinin bir kanunlar ihtilafı kuralı olduğunu belirtirken, **Goldstein/Hughenoltz** ise bu kuralın yalnızca bir ayrımcılık yapmama kuralından ibaret olduğunu, şayet bu kural bir kanunlar ihtilafı kuralı olarak kabul edilse dahi bunun tam olmayan bir kanunlar ihtilafı kuralı olduğunu ifade etmektedir, bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 1297 ve ayrıca 1298; **Goldstein/Hughenoltz**, s. 121, ayrıca dn. 206; **Ulmer**, Sözleşme’de yer alan milli muamele, formalite yasağı ve maddi minimum kurallarının kanunlar ihtilafı kurallarına vücut vermediğini, zira bu kuralların belirli bir ülkenin hukuk düzenine göndermede bulunmadıklarını ancak bu ilkelerin yine de bir koruma standardı ve belirli ölçüde yeknesaklık sağladığını belirtmekte ve milli muamele ilkesi kapsamındaki yükümlülüğünün kanunlar ihtilafı bakımından kendisi için koruma istenen ülkenin hukukuna işaret ettiğini belirtmektedir, **Ulmer**, Eugen: Intellectual Property Rights and the Conflict of Laws, 1st edn., Kluwer/Commission of the European Communities, Deventer 1978, s. 30.

⁹⁷ Bu görüş için bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 1298, dn. 26.

esas alınmakla değil, her ikisi için de aynı hukukun uygulanmasını sağlamakla hayata geçirilebileceği söylenebilir⁹⁸.

Milli muamele ilkesini tanımlayan beşinci maddenin birinci fıkrası dışında, aynı maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "... korumanın kapsamıyla eser sahibine haklarını koruması için tanınan giderim vasıtaları münhasıran korumanın talep edildiği ülke kanunlarına tabi olacaktır." ifadesinin milli muamele ilkesi ile *lex loci protectionis* arasındaki irtibatı gözler önüne seren bir düzenleme olduğu düşüncesindeyiz⁹⁹. Belirttiğimiz üzere milli muamele ilkesi ile ayrımcılığın, yabancı ile vatandaşın aynı bağlanma noktasına değil, aynı maddi hukuk kurallarına tabi kılınarak ortadan kaldırılabileceği fikrinde olduğumuzdan, yabancı Birlik eser sahibi bu kapsamda koruma istediği ülkenin maddi hukuk kurallarına tabi olacaktır. Buradan hareketle milli muamele ilkesinin Sözleşme çerçevesinde zorunlu olarak koruma talep edilen ülke hukukunun uygulanmasını sağladığı ifade edilebilir. Yani milli muamele ilkesi, yabancı ile vatandaş aynı düzeye çıkarma fonksiyonunu ancak hem vatandaş hem de yabancı bakımından aynı hukuka işaret eden bir kanunlar ihtilafı kuralı niteliğine sahip olmakla (bağlama kuralı) yerine getirebilecektir. İşte Sözleşme md.5/2-2.c'de buna uygun olarak yukarıda zikrettiğimiz düzenlemeye yer verilmiştir.

Yalnız şuna dikkat edilmesi gerekir: Milli muamele ilkesinin, koruma talep edilen ülkenin hukukunun uygulanmasını sağlayacağını söylemek, çoğu zaman aynı şekilde meydana gelen bir olaydan bir çıkarım yapılmasıdır. Çünkü koruma istenen yer ile ihlalin gerçekleştiği yer genellikle örtüşmektedir. Fakat bunun böyle olmadığı, ihlalin belirli bir yerde gerçekleşmesine rağmen davanın ihlalin gerçekleştiği ülkeden başka bir ülkede açıldığı bir durumda dahi, koruma talep edilen ülke hukukunun (*lex fori*'nin) uygulanması, milli muamele ilkesine ve fikri mülkiyet hakları bakımından geçerli ülkesellik ilkesine uygun olmaz¹⁰⁰. Zira bu durumda eser sahibi, ihlal ülkesinde o ülkenin kendi vatandaşlarına tanıdığı haklardan, koruma istediği ülke hukuku ile bu ülkenin hukuku aynı olmayacağı için, yararlanamayacaktır. Böylesi bir sonuç, Sözleşme'nin eser sahiplerinin haklarını mümkün olduğunca yeknesak bir biçimde koruma gayesine ve tabii olarak milli muamele

⁹⁸ Ricketson/Ginsburg, s. 1298; Patry, s. 406; krş. Fawcett/Torremans, s. 683.

⁹⁹ Bu hususta bkz. Dardağan, s. 150.

¹⁰⁰ Eser sahibinin, ihlal ülkesinden değil de neden başka bir ülkeden koruma talep edileceği sorulabilir, bunun en temel sebebi failin (yani, borçlunun) davadan sonra cebri icraya konu kılınacak malvarlığının ihlal ülkesinde değil, koruma talep edilecek ülkede bulunmasıdır.

ilkesine aykırı olacaktır¹⁰¹. Bu sebeple, Sözleşme md 5/2-2.c’de’deki “*korumanın talep edildiği ülke*” ibaresinin, “*kendisi için koruma talep edilen ülke*” olarak yorumlanması gerektiği kabul edilmekte ve ayrıca Sözleşme’nin “*korumanın talep edildiği ülke*” ibaresindeki belirsizliğin (*lex fori* mi yoksa *lex loci protectionis* mi?) Birlik ülkeleri tarafından ülkesellik ilkesine uygun biçimde kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanacak hukuku ihlalin gerçekleştiği ülke hukuku olarak gösterdiği biçimde düzenlenmesi suretiyle giderileceği de belirtilmektedir¹⁰².

Sözleşme md. 5/2-2.c özelinde son olarak söylenebilecek husus bu kuralın, milli muamele ilkesinin kanunlar ihtilafı kuralı olma yönünü vurgulamasından başka, milli muamele ilkesinin sınırlarını çizmekte olduğudur¹⁰³. Sözleşme md. 5/2’ye göre eser sahibine bahşedilen giderim vasıtaları ile korumanın kapsamı, kendisi için koruma talep edilen ülke hukukuna tabi olduğundan, “*eser sahibine bahşedilen giderim vasıtaları*” ile “*korumanın kapsamı*” dışında kalan meseleler, ayrıca Sözleşme’de bir hüküm bulunmadıkça, milli muamele ilkesine tabi olmayacaktır. Dolayısıyla Sözleşme md. 5/2’deki milli muamele ilkesini, eser sahibinin, hakkının ihlal edildiği iddiasıyla açtığı davalarda işlerlik kazanır hale getirmektedir. Bu bağlamda **Ricketson/Ginsburg**, şu hususların milli muamele ilkesine tabi olduğunu ifade etmektedir¹⁰⁴:

- Korumayı talep etmeye hakkı olan kişilerin tanımlanması¹⁰⁵ (Ki bunlar, birlik eser sahipleri ve belirli hallerde Birlik ülkelerinin tabiiyetinde bulunmayan eser sahipleridir.)

¹⁰¹ **Ricketson/Ginsburg**, s. 1299 ve aynı sayfada dn. 30.

¹⁰² **Ricketson/Ginsburg**, s. 321, 1299, 1301; **Patry**, s. 408.

¹⁰³ **Ricketson/Ginsburg**, s. 319.

¹⁰⁴ **Ricketson/Ginsburg**, s. 315; Sözleşme 14ter/2 maddesinde, pay ve takip hakkının (*droit de suite*) maddi karşılıklılık koşuluyla tanınacağı belirtilmiştir. Buna göre eser sahibinin hem tabiiyetinde bulunduğu hem de koruma istediği ülkenin bu hakkı kendisine tanıyor olması gerekir. Bu bağlamda Türk eser sahibine Türk hukuku her ne kadar bu hakkı bahşetmiş ise de (13 Aralık 1951 tarihli ve 7981 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu md. 45), 2006 yılına kadar İngiliz hukukunda pay ve takip hakkı bulunmadığından, Türk eser sahibi Birleşik Krallık’ta bu hakkının yerine getirilmesini isteyemeyecekti, bkz. **Masouye**, s. 91; doktrinde Sözleşme md. 5/2’de düzenlenmiş olanın öncelikle hakların ihlalinin sonuçları olduğu, bunun ardından kural ile yaptırımlar ve usuli savunma araçlarının düzenlendiği ifade edilmekte ve fikri hakların kapsamında bu hakların ihlalinin bağlı olduğu şartların Sözleşme md. 5/2’ye (milli muamele ilkesine, dolayısıyla *lex loci protectionis*’e) tabi olmadığı ifade edilmektedir, bkz. **Dardağan**, s. 147 ve dn. 790, 791’deki yazar.

¹⁰⁵ Burada korumayı talep etmeye hakkı olan kişilerin tanımlanmasından hareketle eser sahipliği ve hak sahipliğinin de milli muamele ilkesine tabi olduğu sonucuna varılma-

- Korumanın konusu (edebi ve artistik eserler)
- Korunan haklar (menfaatler)
- Korumanın süresi (Sözleşme md. 7/8)
- Korumanın istisnaları
- Bahşedilen hukuki çareler (veya giderim vasıtaları)

Milli muamele ilkesi ile bağlantılı son mesele, Sözleşme'nin 19. maddesidir. Bu maddeye göre Sözleşme'nin hiçbir hükmü, eser sahibinin, Sözleşme'den daha geniş kapsamlı bir koruma bahşeden bir devletten, bu korumayı talep etmesini engellemeyecektir. Doktrinde **Masouye'ye** göre bu hüküm, Birlik eser sahiplerine milli muamelenin sağlanması gerekliliğinin bir tekrarıdır¹⁰⁶. Kurala lafzen yaklaşıldığında, kuraldan çıkarılması muhtemel bir anlam, gerçekten de bu hükmün milli muamele ilkesini bir kez daha vurguladığıdır. Şayet bir Birlik ülkesi, milli kanunları ile daha geniş bir korumayı uyruk eser sahiplerine tanıyorsa, Birlik eser sahibi bu korumayı talep edebilmeli, milli muamele ilkesi hayata geçirilmelidir. Ne var ki, hükme tarihi bir perspektiften yaklaşıldığında, hükmün getiriliş amacının milli muamele ilkesini bir kez daha vurgulamaktan ziyade, Sözleşme'nin sağladığı korumanın yalnızca bir *minimum*a yer verdiğini dile getirmek olduğu görülür. Başka bir deyişle söz konusu hüküm, Birlik ülkelerinin, koruma talep eden Birlik eser sahiplerine, *yalnızca* Sözleşme'de güvence altına alınmış hakların sağlayamayacağını, Sözleşme'nin bir en azı düzenlendiğini, şayet koruma istenen ülke Sözleşme'nin en azından fazla bir koruma sağlıyorsa, bunun koruma isteyen Birlik eser sahiplerine tanınması gerektiğini vurgulamaktadır¹⁰⁷. Böylelikle Sözleşme'ye taraf olmayan bir ülkenin eser sahibine, koruma istenen ülke hukukunun geniş kapsamlı koruması sağlanırken; Birlik

---

malıdır. Doktrinde eser ile hak sahipliği ve bununla ilgili meselelerinin, sinematografik eserler hakkındaki özel düzenlemeye yönelik 14bis maddesi bir yana bırakılırsa milli muamele ilkesine tabi olmadığı dile getirilmektedir. Bu bağlamda Sözleşme'nin eser sahibinin kim olabileceğini ya da eser üzerindeki hakların devrine yönelik hukuki işlemlere hangi hukukun uygulanacağı, bir iş veya eser siparişi sözleşmesi çerçevesinde meydana getirilen eserlerde eser sahibinin kim olduğu gibi konularda sessiz kaldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla tüm bu konular ve özellikle eser ile hak sahipliği konusunda, kendisinde hukuki koruma için başvuru ülkenin kanunlar ihtilafı kuralları belirleyici olacaktır, **Patry**, s. 408-409; **Ricketson/Ginsburg**, s. 1315, 358 vd.; **Goldstein/Hughenoltz**, s. 227 vd.; hak sahipliği meselelerinin milli muamele ilkesi çerçevesinde kendisi için koruma talep edilen ülke hukukuna göre çözüleceği yönünde bkz. **Brauneis**, s. 27, dn. 148'deki yazar.

¹⁰⁶ **Masouye**, s. 103.

¹⁰⁷ Bu yönde bkz. **Nordemann**, s. 270; **Brauneis**, s. 14, dn. 68.

eser sahibine, Sözleşme’de yalnızca belirli haklar bulunuyor diye sadece bu hakların tanınmasının önüne geçilmiş olmaktadır.

1908 Berlin Konferansı’ndan önce Belçika mahkemeleri, Sözleşme’nin yorumunda ve uygulanmasında yukarıda anlatılan gibi, sınırlayıcı bir yaklaşım benimsemişlerdi. Bu mahkemelere göre Sözleşme katı bir biçimde yorumlanmalı ve Birlik eser sahibine, Belçika hukuku yabancılara Sözleşme asgarisinden daha fazla hak bahsetse dahi, Sözleşme’deki minimum, maksimum olarak sunulmalıydı. Bu durumun diğer Birlik ülkelerinde yaygın bir uygulama halini alması ve bunun diğer ülkeleri Birlik’e katılmaktan caydırabileceği ihtimaline Belçika temsilcisinin 1908 Berlin Konferansı’na sunduğu bir nota ile dikkat çekildi ve bunun üzerine Sözleşme’ye 19. madde eklendi. Sözleşme’nin 19. maddesi, 1948 Brüksel Konferansı’nda uğradığı değişikliğin ardından günümüzdeki şeklini aldı¹⁰⁸.

Fikrimizce Sözleşme’nin 19. maddesi Birlik eser sahiplerinin, Sözleşme’nin maddi minimumu ve koruma istenen ülkede milli muamele ilkesi nedeniyle elde edilen haklar ve diğer ayrıcalıkların yanı sıra, o ülkenin yabancılara tanıdığı haklar ve ayrıcalıkları, şayet Birlik eser sahipleri bu ülkede bunları isteyebilecekler arasında ise, Birlik eser sahiplerinin bu tür hakları ve ayrıcalıkları istemeye Sözleşme’nin bir engel teşkil oluşturmayacağını vurgulamakta ve Birlik korumasını teşkil eden minimumun aynı zamanda bir maksimum olmadığını ortaya koymaktadır. Yani Sözleşme’nin bahsettiği haklar ve ayrıcalıklar kapsamında kalmayan veya milli muamele ilkesinin uygulama alanı bulmayacağı bir durumda, koruma istenen ülkede yabancılara tanınan haklar ve ayrıcalıkların, Birlik eser sahibi tarafından istenmesinde bir engel olmadığı açıklığa kavuşturulmaktadır.

Ancak bu hüküm, bir Birlik ülkesinin yabancılar arasında ayırım yapmasını engelleyebilecek bir tarzda ifade edilmediği gibi bunu amaçlamaktadır da. Şayet koruma istenen A ülkesi belirli bir hakkı, B ülkesinden olan yabancılara tanıyor, ancak C ülkesinden olanlara tanımıyor ise, C ülkesinin tabiiyetinde bulunan Birlik eser sahibi için Sözleşme’nin 19. maddesi bu durumda uygulama alanı bulamaz. Zaten milli muamele ilkesinin özünde yer alan “yabancı ile vatandaş arasında ayırım yapma” buyruğunun izdüşümü olan “yabancı ile bir başka yabancı arasında ayırım yapma” buyruğu, yani en çok gözetilen ulus kaydı, Bern Sözleşmesi’nde yer almamaktadır.

¹⁰⁸ **Ricketson/Ginsburg**, s. 302 vd.; **Vaver**, David: “The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions Part -II-”, *International Review of Industrial Property and Copyright Law*, Vol. 17, No. 5, 1986, s. 716 (Part -II-).

3. Kaynak Ülkede Eser Korumasının Milli Kanuna Tabi Olması

Sözleşme'nin bahsettiği korumayı şekillendiren milli muamele ve asgari haklar ilkelerinin ardından ele alınabilecek son ilke kaynak ülkede eser korumasının milli kanuna tabi olmasıdır. Bu ilke çerçevesinde Sözleşme, eserin bir kaynak ülkesi olduğunu kabul ederek eserlere bir tür milliyet izafe etmekte ve eserlerin tabiiyetinde bulunduğu ülkelerde, korumanın milli kanunlar çerçevesinde gerçekleşeceğini belirtmektedir. Söz konusu ilkeye göre eserin kaynak ülkesinde, Birlik maddi minimumu uygulama alanı bulmayacak, bu ülkede eserin korunması, o ülkenin milli kanunlarına göre olacaktır¹⁰⁹. Buna karşın, kaynak ülkede, Birlik eser sahibi her ne kadar maddi minimumdan yararlanamıyorsa da Sözleşme md. 5/3-2.c gereği, o ülkenin kendi vatandaşlarına tanıdığı haklardan aynen yararlanacak, yani milli muamele ilkesi uygulanmaya devam edecektir¹¹⁰.

İfade edilmelidir ki kaynak ülkede korumanın milli kanuna tabi olması ile ilgili olarak bu ülkede Sözleşme'nin uygulanmayacağı ifade edilse de fikrimizce bu doğru bir ifade tarzı değildir. Kaynak ülkede, eserini bu ülkede yayımlayan yabancı eser sahibi, vatandaş ile aynı seviyeye getirilmektedir (milli muamele ilkesi). Sözleşme “Kaynak ülkede Sözleşme hükümleri uygulanmaz.” tarzında bir ifade tercih etmemekte ve kaynak ülkedeki korumanın milli kanuna tabi olacağını söyleyerek kaynak ülkedeki korumada “Birlik standardı”nın olmayacağını söylemektedir. Yani Sözleşme, kaynak ülkede de uygulanmaktadır, ancak bu ülkedeki koruma maddi minimumdan yoksundur. Sonuç olarak kaynak ülkede sağlanan korumada Birlik korumasının sütunlarından birisi olan maddi minimumun olmadığından, bu ülkede Birlik korumasını ayakta tutan yapının yıkılmış olduğu ifade edilebilir. Başka bir deyişle, maddi minimum olmaksızın Birlik korumasından söz etmenin bir anlamı, en azından günümüz gereklilikleri ve uluslararası düzeyde eser koruması ihtiyacı düşünüldüğünde, kalmayacaktır.

Öte yandan Kaynak ülkenin hangi ülke olacağı ise Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir, buna göre:

- Eser ilk defa bir Birlik ülkesinde umuma arz edilmişse, **o ülke** (Sözleşme md. 5/4-a),

¹⁰⁹ Ricketson/Ginsburg, s. 278; Masouye, s. 34; Dardağan, s. 30; Öztan, s. 43.

¹¹⁰ Sözleşme md. 5/3-2.c: “Eser sahibinin, bu Sözleşme'ye göre korunan eserinin kaynak ülkesinin vatandaşı olmadığı durumda, eser sahibi o ülkenin vatandaşlarıyla aynı haklardan yararlanacaktır.”.

- Eser ilk defa ve aynı anda iki Birlik ülkesinde umuma arz edilmişse, **ülkelerden en az koruma süresine sahip olan ülke** (Sözleşme md. 5/4-a),
- Eser ilk defa ve aynı anda hem Birlik ülkesinde hem de Birlik üyesi olmayan bir ülkede umuma arz edilmişse, **Birlik üyesi olan ülke** (Sözleşme md. 5/4-b),
- Umuma arz edilmemiş eserler ile Birlik üyesi olmayan bir ülkede umuma arz edilmiş eserler bakımından, **eser sahibinin uyrukluğunda bulunduğu Birlik ülkesi** (Sözleşme md. 5/4-c),
- Umuma arz edilmemiş veya Birlik üyesi olmayan bir ülkede umuma arz edilmiş sinematografik eserler bakımından, yapımcının idare merkezi veya mutad meskeni Birlik ülkelerinden birindeyse, **o ülke** (Sözleşme md. 5/4-c-i),
- Umuma arz edilmemiş veya Birlik üyesi olmayan bir ülkede umuma arz edilmiş olan mimari eserler, bir Birlik ülkesinde inşa edilmiş veya bir binaya ya da yapıya derç edilmişse, **inşaattın gerçekleştiği veya binanın ya da yapının bulunduğu ülke** (Sözleşme md. 5/4-c-ii),

kaynak ülkesidir.

Eserin kaynak ülkesinde korunmasının neden milli kanunlara tabi olduğu konusunda bunun Birlik ülkelerini milli kanunlarını, Sözleşme düzeyinin gerisinde kalmayacak biçimde sürekli gözden geçirmeye itmek olduğu dile getirilse de asıl sebebin milli kanunların uluslararası düzeyde ulaşılan seviyenin yakalamasını sağlamak olmadığı, bunun sadece eserin kaynak ülkede korunmasında, milli kanunların rol oynamasının sonuçlarından birisi olduğu kanaatindeyiz¹¹¹. Eserin kaynak ülkesinde korunmasının milli kanunlara tabi olmasının nedeni, Sözleşme'nin önceki metinlerini dikkate almaya gerekli kılmaktadır.

Birlik korumasının doğumu, Sözleşme'nin 1967 Stockholm metnine kadar temel itibarıyla eserin ilk kez umuma arz edildiği ülkenin bir Birlik ülkesi olmasına bağlıdır. Zira Sözleşme'nin 1967 Stockholm metnine kadar, umuma arz edilmemiş eserlerin Birlik korumasına kavuşması, eserin ilk kez umuma arz edildiği ülkenin bir Birlik ülkesi olması ve eser sahibinin bir Birlik ülkesinin vatandaşı olması halinde mümkündür (1948 Brüksel metni md. 4/1), ki eserin ilk kez umuma arz edildiği ülke de aynı zamanda eserin kaynak ülkesi kabul ediliyordu (1948 Brüksel metni md. 4/3). Dolayısıyla

¹¹¹ Ayiter, s. 28; Dardağan, s. 30.

kaynak ülkenin bu dönemde oynadığı en temel rol, eserin ilk kez yayımlandığı ülke olarak Birlik korumasının doğumunun bir kriteri olmaktı.

Bu şartlar altında çoğunlukla karşılaşılabilecek durum, eserin ilk defa bir Birlik ülkesinde o ülkenin vatandaşı olan bir kimse tarafından umuma arz edilmesiydi. Yabancılık unsuru içermeyen ve tamamen yerel nitelikteki böyle bir olaya, Sözleşme'nin müdahale etmesi ve Sözleşme'nin, maddi minimumunun gözetilmesini emretmesinin, Sözleşme'nin hedefi kapsamında kalan bir yaklaşım olduğu fikrimizce, söylenemezdi. Örneğin Türk bir yazarın Türkiye'de umuma arz ettiği eserin korunmasının Sözleşme hükümlerine tabi olması, temel işlevi Birlik ülkeleri arasındaki ilişkileri ve bu ülkeler arasında, bir eserden yararlanılması nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek olan Sözleşme ile bağdaştığını ifade etmek de doğru olmazdı¹¹².

Ne var ki kaynak ülke kavramının, önceleri Birlik koruması sağlanabilmesinin asıl olarak coğrafi bir kriter üzerinde durması nedeniyle sahip olduğu önemin bugün mevcut olduğunu söylemek güçtür¹¹³. Gerçekten de 1967 Stockholm metniyle birlikte Sözleşme korumasının doğumunu sağlayan temel koşul tek başına eser sahibinin milliyeti haline gelmiştir (Sözleşme md. 3/1-a). Hatta eser sahibi bir Birlik ülkesinin vatandaşı olmasa bile, eserini ilk defa bir Birlik ülkesinde umuma arz ederek veya bir Birlik ülkesinde mutad meskene sahip olarak eseri umuma arz ettiği yerden bağımsız olarak, mutad meskene sahip olduğu Birlik ülkesinin vatandaşıymış gibi Birlik korumasına kavuşabilmektedir (Sözleşme md. 3/1-b, 3/2). Dikkat edilirse korumanın temel kriterinin eserin yayımlandığı ülkeden, eser sahibinin yalnızca uyrukluğuna ya da eser sahibi uyruk olmasa bile eserin bir Birlik ülkesinde umuma arz edilmesi kriterlerine kayması kaynak ülkede korumanın milli kanunlara tabi olmasını yukarıda açıklanan Sözleşme'nin tamamen yerel bir meseleye müdahale etmeyeceği temelinden yoksun bırakmıştır. Bundan başka kaynak ülke kavramının, Birlik korumasının koşulu olmaktan uzaklaşmasının, Sözleşme'nin uygulanması bakımından zorluklar yaratacağı da söylenebilir. Örneğin korumanın doğumu eser sahibinin milliyetine bağlı olduğu için bir eser sahibinin, her bir eserini ayrı bir Birlik ülkesinde ilk defa umuma arz ederek bu eserlerini ayrı ayrı kaynak ülkelere tabi kılması mümkün olacaktır, ki Sözleşme maddi minimumuna ihtiyaç duyulan bir yerde, yukarıda veriler kriterlere göre eserin kaynak ülkesinin tespiti oldukça zaman alacaktır. Zaten 1967 Stockholm Konferansı'nda bazı temsilciler Söz-

¹¹² Masouye, s. 35.

¹¹³ Goldstein/Hugenholtz, s. 276.

leşme'nin uygulanmasını kolaylaştıracağı gerekçesiyle kaynak ülke kavramının Sözleşme'den kaldırılması gerektiğini dahi savunmuştur¹¹⁴.

Şimdiye kadar anlatılanlar ışığında, kaynak ülkenin Sözleşme'nin yapısı içerisinde sahip olduğu yegâne işlevin, korumayı kaynak ülkede milli kanunlara tabi kılmak olduğu da zannedilmemelidir. Birlik korumasının sağlanmasının bir koşulu olmak bakımından kaynak ülke, bir Birlik ülkesinin tabiiyetinde bulunmayan eser sahibinin eserini ilk defa bir Birlik ülkesinde umuma arz etmesi halinde rol oynamaktadır. Bununla beraber, kaynak ülke, eserin korunacağı maksimum süreyi de belirlemektedir, zira eserin koruma istenen ülkede korunacağı maksimum süre koruma istenen ülke hukukunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, kaynak ülkedeki süreyle sınırlıdır (Sözleşme md. 7/8). Söz konusu kural nedeniyle eser sahiplerinin stratejik olarak en çok koruma süresi veren ülkeyi umuma arz için seçebilecekleri, yani kuralın "*country of origin shopping*"e yol açabileceği dile getirilmektedir¹¹⁵. Bu husus dışında pay ve takip hakkı ile uygulamalı sanat eserleri bakımından karşılıklılığın sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesinde kaynak ülkenin hukukun dikkate alınması gerekir (Sözleşme md. 14ter/2, Sözleşme md. 2/7). Kaynak ülkenin bu haller göz önüne tutulduğunda koruma ülkesi karşısında daha sınırlı bir işlev gördüğü ve eser üzerindeki haklarla ilgili birçok meselenin koruma ülkesi hukukuna tabi olduğu pekâlâ söylenebilir¹¹⁶.

Korumanın formalitelere bağlı olmadığını buyuran kuralla aynı fıkrada düzenlenen Birlik korumasının kaynak ülkedeki korumadan bağımsız oldu-

¹¹⁴ **Ricketson/Ginsburg**, s. 280; yazarlar kaynak ülke kavramını eser sahibinin milliyetine bağlayarak eser sahibinin tüm eserleri için tek bir kaynak ülke olmasını önermeler de bu önerilerinin farklı milliyetlerden birden çok kişi tarafından meydana getirilmiş eserler ile eser sahiplerinin vatandaşlığını değiştirebilmeleri olanağı karşısında, işleri her zaman kolaylaştırmayabileceğini de dile getirmektedirler.

¹¹⁵ **Goldstein/Hughenoltz**, s. 277; ayrıca bkz. **Ginsburg**, Jane: "Conundra of the Berne Convention Concept of the Country of Origin", Columbia Public Law Research Paper No. 14-684, 2021, s. 4.

¹¹⁶ **Dardağan**, s. 123; kaynak ülke, Sözleşme'nin açıkça belirttiği hallerde (Sözleşme md. 7/8 gibi) veya milli muamele ilkesinin kapsamı dışında kalan konular bakımından koruma istenen ülkenin kanunlar ihtilafı kurallarının kaynak ülke hukukunu gösterdiği ölçüde eser üzerindeki hak veya bununla bağlantılı diğer bir konu ile ilgili söz sahibi olabileceğine göre (Sinematografik eserler dışındaki eserler bakımından eser ve hak sahipliği meselesi gibi), fikri hak statüsü bakımından Sözleşme'nin ruhunun kaynak ülkeye değil, koruma ülkesi hukukuna işaret ettiği de ifade edilebilir. Çünkü korumanın temelinde Sözleşme minimumunun yanı sıra kendisi için koruma talep edilen ülke hukukunu gösteren, kapsamı geniş bir milli muamele ilkesi bulunmaktadır, ayrıca bkz. **Dardağan**, s. 124.

ğunu belirten ilkeye (korumanın bağımsızlığı ilkesi) de değinmek gerekir. Söz konusu ilke Sözleşme md. 5/2-1.c'de şu şekilde ifade edilmiştir: "...*bu yararlanma ve ileri sürme eserin kaynak ülkesindeki korumanın varlığından bağımsız olacaktır.*" Kimi yazarlarca Sözleşme'nin temellerinden birisi olarak gösterilen bu kural, fikrimizce başlı başına ilke değil, bir sonuçtur. Eserlerin Birlik ülkelerinde korunmasının sebebi, eser sahiplerinin korumanın koşullarını (*points of attachment*) düzenleyen Sözleşme md. 3'e uygun olarak davranmaları, örneğin, bir Birlik ülkesinin vatandaşı olmaları sebebiyle eserlerini herhangi bir ülkede yayımlamalarıdır. Birlik koruması, sırf bu koşulun yerine getirilmiş olması sebebiyle doğar, yani eser sahibi bu vesile ile maddi minimuma kavuşur ve koruma ülkesinde vatandaş gibi muamele görür. Sözleşme'nin bahsettiği korumanın sebebi ve kaynağı kaynak ülke değil, Sözleşme'nin kendisidir. Eser sahibinin özellikle eseri üzerindeki haklarından yararlanmasının, bunları ileri sürmesinin ve bunların yerine getirilmesinin milli muamele ilkesi uyarınca kendisi için koruma talep edilen ülke hukukuna tabi kılınması neticesinde korumanın kaynak ülkeden bağımsızlaştığı ifade edilmektedir¹¹⁷. Bu nedenle biz korumanın kaynak ülkeden bağımsız oluşunu kendi başına bir ilke olarak değil, milli muamele ile maddi minimum ilkelerinin doğal bir sonucu olarak görmekteyiz. Bu nedenle, yukarıdaki, korumanın kaynak ülkedeki korumadan bağımsız olduğuna ilişkin kuralın tereddütleri gidermek ve korumanın kaynak ülkeden bağımsızlığının bu iki ilkenin sonucunu vurgulamak için Sözleşme'ye alınmış olabileceği fikrindeyiz.

Son olarak belirtelim ki Birlik korumasının formalitelerin yerine getirilmesine bağlı olmaması da korumanın bağımsız oluşuyla ilintilidir ve söz konusu ilkeler yer yer kesişir. Ancak bu ilkelerin birbirlerinin aynısı oldukları söylenemez. Formalitelerin yerine getirilmesinin Birlik korumasının ön şartı olmasının yasaklanması hem kaynak ülkesinde hem de koruma ülkesinde geçerliken, korumanın bağımsızlığı, korumanın kaynak ülkeden etkilanmemesi veya bu ülkeye bağlı olmaması bakımındandır. Bundan başka bir eserin kaynak ülkede, o eserin edebi ve artistik bir eser olarak değerlendirilmemesi nedeniyle korunmaması, bu iki ilke arasındaki farkı net biçimde ortaya koyacaktır: Böyle bir durumda söz konusu eser Sözleşme md. 2/1 kapsamında kalan bir eser olsa dahi, kaynak ülkedeki korumada Sözleşme minimumu uygulanmayacağı için, ilgili fikri çabanın milli kanunlara göre eser olarak vasıflandırılmaması halinde; korumanın bağımsızlığı bu korumasızlığın başka bir ülkede dikkate alınmamasını sağlayacaktır (Daha doğru

¹¹⁷ Ricketson/Ginsburg, s. 96.

bir ifadeyle, milli muamele ile maddi minimum ilkeleri bu sonucu sağlamaktadır). Burada görüldüğü üzere korumanın formalite yasağı ilkesinin kapsamında kalan bir durum yoktur.

Sözleşme'nin bahsettiği korumayı şekillendiren ve yukarıda değinilen ilkelerden sonra, korumanın hangi eserlere (nelerin eser olduğu) yönelik olduğu ve eser sahibin eserine yönelik hangi menfaatlerinin koruma göreceğinin irdelenmesi gerekir. Hangi menfaatlerin korunduğunun cevaplanabilmesi için ise öncelikle nelerin eser olarak koruma gördüğü açıklanmalıdır.

B. Korunan Eserler

Sözleşme'nin ikinci maddesi "*Korunan Eserler*" başlığını taşımakta ve Birlik korumasının temelde *neye* yönelik olduğunu belirlemektedir. Yani ilgili madde Sözleşme'de yer alan diğer koşulların sağlanması kaydıyla neye koruma sağlanacağını düzenlemektedir, ki Sözleşme'nin başlığında ve birinci maddesinde korunanın edebi ve artistik eserler olduğu açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla asıl mesele, eser kavramının muhtevasının ne olduğunu tespit edebilmektedir. Her şeyden önce ifade etmek gerekir ki, Birlik ülkelerinin koruma sağlamakla yükümlü kılındığı eser türleri sınırlı sayıda değildir¹¹⁸. Sözleşme md. 2'de yer alan "*edebi ve artistik eserler*" ifadesinin edebi, bilimsel ve artistik alandaki her türlü ürünü kapsayacağı belirtilmiş ve örnek kabilinden birçok eser türüne yer verilmiştir¹¹⁹. Türk hukukunda eser türlerinin FSEK md. 2-5 arasında sınırlayıcı olarak sayıldığı kabul edilmekte (ve buna karşın, eser türlerinin içinde sınırlayıcı sayım ilkesinin geçerli olmadığı dile getirilmekte) ise de Sözleşme uyarınca, edebi ve artistik eser tanımına uyan her türlü fikri çaba eser olarak korunacaktır¹²⁰.

Gerçi her ne kadar buradaki sayım örnekseyici ise de bu duruma dikkatle yaklaşmak gerekir. Zira Sözleşme'nin 1896'dan bu yana uğradığı re-

¹¹⁸ Masouye, s. 13; Ricketson/Ginsburg, s. 409; Dardağan, s. 28, 34; Goldstein/Hughenoltz, s. 175, 182; Vaver, Part -I, s. 595.

¹¹⁹ Sözleşme'nin ikinci maddesinde örnek olarak sayılan eserler şunlardır: "*Edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar; konferanslar, nutuklar, vaazlar ve benzer nitelikteki diğer eserler; dramatik eserler veya dramatik-müzik eserleri; koreografik eserler ve pandomima gösterileri; sözlü veya sözsüz müzikal kompozisyonları, sinema tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen sinematografik eserler; çizim, sulu ve yağlı boya resim, mimarlık, heykeltraşlık, oymacılık ve taş basma eserler, fotoğraf tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen fotoğraf eserleri; uygulamalı sanat eserleri; resimlendirmeler, haritalar, planlar, krokiler ve coğrafya, topografya, mimari veya bilimsel üç boyutlu eserler*".

¹²⁰ Tekinalp, s. 114; Öztan, s. 91; Suluk, Cahit/Karasu, Rauf/Nal, Temel (Nal/Suluk), Fikri Mülkiyet Hukuku, 7. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 87.

vizyonlarda bu listede örnekseyici olarak sayılan eserlerin sayısı artmaya devam etmiştir. Günümüzde ikinci maddenin birinci fıkrasında yer alan eserler, çoğu milli kanunda kabul edilmiş önde gelen eser kategorilerini teşkil etmektedir. Bu bakımdan ikinci maddenin birinci fıkrasındaki, sayılan örnekler bir yana bırakılırsa, tanıma uyan yeni türdeki fikir ürünleri bakımından koruma, bu örnekseyici sayım karşısında öncelikle milli muamele ilkesi çerçevesinde söz konusu olabilir. Ortaya çıkan bu fikir ürünü türü, milli kanunlarda eser olarak kabul edilebilir ve bu bağlamda yabancılara koruma sağlanabilir. Bunun haricinde ortaya çıkan yeni fikir ürünü türünün, ikinci maddenin birinci fıkrasına girdiği yönünde bir yorumun Birlik ülkelerinin birçoğu tarafından yapılması ve diğer ülkelerin bu yorum tarzına rıza göstermesi gündeme gelebilir. Yani bu yeni fikri ürün türünün, eser olduğuna ve Sözleşme'nin ikinci maddesinin birinci fıkrası kapsamında kaldığına yönelik ortak bir uygulama doğabilir. Gerçi bu durumda tek bir ülkenin bile rıza göstermemesi halinde ortak bir uygulamanın varlığından söz edilemeyecektir. Bunlar dışında, belirli bir fikir ürünü türünün kesin olarak korunabilmesinin tek yolu, bu türün Sözleşme'de açıkça zikredilmiş olmasıdır. Zaten Sözleşme'de yapılan revizyonlar sonucu örnekseyici eser listesinin devamlı artması da eserin korunması bakımından mevcut olan garantici yaklaşıma işaret etmektedir. Fakat günün sonunda, örnekseyici sayımın dışında kalan bir fikir ürünü türü bakımından korumanın en olağan gözükken yolu, bu türün milli muamele ilkesi çerçevesinde, böyle bir fikir ürünü türünü korumayı tercih eden ülkelerde korunmasıdır. Sonuçta her ne kadar Sözleşme'nin ikinci maddenin birinci fıkrasındaki sayımın örnekseyici olduğunu söylemek mümkünse de, bu sayımın örnekseyici olmasının fazla pratik bir önemi olmadığı ifade edilmelidir¹²¹.

Özel olarak bilgisayar programları ele alınabilir. Bilgisayar programları TRIPS Sözleşmesi vasıtası ile Bern Sözleşmesi anlamında bir eser olarak kabul edilmeden veya FSEK'e bir ilim ve edebiyat eseri türü olarak açıkça eklenmeden önce, bilgisayar programlarının da ilim ve edebiyat eseri olarak korunabileceği, tartışmalı olsa da, savunulmaktaydı¹²². Öte yandan fikir ve sanat eserleri hukukundaki genel kabule uygun olarak Sözleşme yalnızca fikirleri bir eser olarak korumamakta, eserlerin onu meydana getiren kimse'nin zihnini terk etmesini, ifade edilmesini aramaktadır¹²³. Örneğin Sözleşme

¹²¹ Bu hususta bkz. **Ricketson/Ginsburg**, s. 409 vd.; **Dardağan**, s. 32.

¹²² **Erel**, s. 59-60; **Öztan**, s. 119; **Suluk/Karasu/Nal (Nal/Suluk)**, s. 175 vd.

¹²³ **Masouye**, s. 12; **Ricketson/Ginsburg**, s. 407; Sözleşme'nin hiçbir yerinde fikirlerin değil ancak fikirlerin belirli bir tarzdaki ifadesinin korunacağına yönelik bir düzenleme yoktur. Buna karşın eser sahipliği kavramı ve hususiyetin gerekliliği, fikirlerin korun-

md. 2'deki bilimsel sıfatı ile kastedilenin patent ya da faydalı model belgesi ile koruma sağlanan türden buluşlar veya sair teknolojik yenilikler olmadığını belirtmek gerekir. Zira bu tür yenilikler, bir fikir halinde olduğundan en başta eser olarak kabul edilmezler¹²⁴. Bu bağlamda Sözleşme uyarınca bir eserin korunabilmesi için fikri çabanın ifadesini, sabit bir cisimde bulması da gerekmez. Sözlü olarak meydana getirilen eserler, her ne kadar uçucu mahiyette olsalar da Sözleşme kapsamında korunurlar. Buna karşın Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasında Birlik ülkelerinin tüm ya da belirli türdeki eserlere, yalnızca sabit bir materyal üzerinde cisimleşmeleri halinde koruma sağlanacağını iç hukuklarında düzenleyebilecekleri ifade edilmiştir¹²⁵.

Benzer şekilde bazı eserler bakımından koruma sağlayıp sağlamama devletlerin takdirine bırakılmıştır. Örneğin kanuni, idari ve hukuki tabiatındaki resmi metinlerin ve bunların resmi çevirilerinin eser olarak korunup korunmayacağı konusunda Birlik ülkeleri söz sahibidir (Sözleşme md. 2/4). Sözleşme'nin 2bis maddesinde ise sözlü olarak ifade edilen belirli türden eserlerin korunup korunmayacağı konusunda Birlik üyesi ülkeler serbest kılınmaktadır¹²⁶.

Korumanın sınırlandırıldığı bu haller dışında, değinilmesi gereken bir mesele, dış dünyaya aksettirilen bir fikri çabanın eser olarak korunabilmesi

---

mayacağı sonucuna örtülü olarak ulaşılmaması sağlamaktadır, **Goldstein/Hugenholtz**, s. 204.

¹²⁴ Ayrıca "bilimsel" ibaresi günün sonunda gereksiz bir kullanımdır, çünkü "bilimsel" nitelikteki bir eser ya edebi (bir deneyin, sürecin, cihazın veya benzerinin yazılı olarak tasvir edilmesi) ya da artistik (diyagramlar, çizimler, illüstrasyonlar) sahadaki bir eser olacaktır, **Ricketson/Ginsburg**, s. 406; ayrıca bkz. **Tekinalp**, s. 103.

¹²⁵ 1967 Stockholm Konferansı'nda kabul edilen bu değişikliğin, Birlik'e daha fazla üyenin katılmasını sağlama amacına, özellikle Birlik'e ABD'yi çekme hedefine yönelik olduğu dile getirilmektedir, **Dardağan**, s. 29, dn. 143'teki yazarlar; **Masouye**, s. 18; bu konuda ayrıca bkz. II, A, 1.

¹²⁶ Söz konusu hüküm siyasi konuşmalar ile yargılamalar esnasında yapılan konuşmalara bunların eser olması nedeniyle sağlanan korumanın Birlik üyesi ülkelerin yapacağı düzenlemeler ile sınırlandırılabilirliğini (md. 2bis/1), ilgili kamusal alanlarda gerçekleştirilen dersler ve nutuklar ile benzer türdeki eserlerin basın tarafından çoğaltılması, yayınlanması ve madde 11bis'te öngörüldüğü üzere umuma iletimin konusu yapılması da, böylesi bir kullanımın bilgilendirme amacının gereği olması halinde, Birlik üyesi ülkelerin yapacağı düzenlemeler ile mümkün olabilecektir (md. 2bis/2). Bununla birlikte, eser sahibi 2bis/1 ve 2'de belirtilen eserleri üzerindeki hakları sınırlandırılmış olsa bile bu eserleri serbestçe derleyebilecektir (md. 2bis/3). Genel olarak bu maddenin özünde ifade özgürlüğünün yattığı belirtilse de, söz konusu maddenin üçüncü fıkrası bakımından başkalarının, koruması sınırlandırılan eserleri seçip derleyerek bunları yaymasının, ifade özgürlüğü ile bağdaşmasının zor olduğu da söylenmektedir, **Masouye**, s. 24-25.

için taşınması gereken özelliğin ne olduğudur. Sözleşme'nin korunan eserlere yönelik ikinci maddesinin birinci fıkrasında, korunan “edebi ve artistik eserler” deyiminden anlaşılması gerekenin “edebi, bilimsel ve artistik sahadaki her türlü ürün” olduğu belirtilmiş ancak aynı fıkrada bu ürünün, eser olarak korunabilmesi için taşınması gereken hususiyete ya da başka bir niteliğe yönelik herhangi bir belirlemeye yer verilmemiştir.

Her şeyden önce önemli bir tartışmanın başlı başına “ürün” kavramına ilişkin olarak yapıldığını belirtmek gerekir. Zira 1948 Brüksel Konferansı'nda “edebi, bilimsel ve artistik sahadaki her ürün” ibaresindeki ürün ifadesini “*yaratım*” ile değiştirmeye, “*entelektüel bir yaratım teşkil eden...*” ya da “*kişisel bir yaratım karakterini haiz*” ibarelerini eklemeye yönelik çeşitli öneriler yapılmıştır¹²⁷. Fakat günün sonunda bu öneriler, eser sahiplerinin korunması bakımından sorunlara yol açacağı ve eser sahiplerine tanınan koruma için mahkemeleri şüphe halinde ek kriterler aramaya iteceği ve böylelikle korumayı azaltacağı gerekçeleriyle kabul görmemiştir¹²⁸. Buradaki “ürün” kelimesi “edebi ve artistik eserleri” ibaresini tamamlayıcı bir şekilde, onun yerine kullanılmış ve temelde bir eserin korunabilmesi için öncelikle bunların ifade edilmiş ve dışa yansıtılmış olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, “ürün” kavramının “edebi ve artistik eserler” yerine kullanılması sebebiyle, bu kavramın özünde entelektüel ya da kişisel bir yaratıcılığı içerdiği, böyle bir anlamın bu haliyle ürün kelimesine içkin olduğu da dile getirilmektedir¹²⁹. O halde bir fikri ürünün eser olarak korunabilmesi için temel koşulun, bu ürünün entelektüel bir yaratımın sonucu olması gerektiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Sözleşme'nin ikinci maddesinin son fıkrası olan sekizinci fıkrasında ise Birlik korumasının, günlük haberler veya salt basın haberi niteliğini taşıyan çeşitli olayları kapsamayacağı belirtilmiştir, çünkü bu tür ürünler gereken entelektüel çabadan yoksundurlar¹³⁰.

Buna karşın, söz konusu ürünlerin korunması için nelerin aranmayacağı konusunda genel bir kabul söz konusudur. Öncelikle eserlerin korunması için yeni olma kriterinin gerekmediği dile getirilmektedir¹³¹. Örneğin aynı manzaraya bakan iki ressamın aynı manzaranın resmini yapması halinde ikinci yapılan resim yeni değildir, zira daha önce söz konusu manzaranın

¹²⁷ Ricketson/Ginsburg, s. 403.

¹²⁸ Ricketson/Ginsburg, s. 403.

¹²⁹ Ricketson/Ginsburg, s. 403.

¹³⁰ Masouye, s. 23.

¹³¹ Ricketson/Ginsburg, s. 405.

resmi yapılmıştır, ancak her iki resim de bir eser olarak korunur¹³². Aynı şekilde eserin, estetik nitelikleri ile eserin amaçları da bir fikri çabanın eser olarak korunup korunmayacağında belirleyici rol oynamaz¹³³.

Bir fikir ürününü entelektüel yaratım kılacak veya bu entelektüel yaratımı neyin sağlayacağı konusunda ise Sözleşme'nin derlemelere yönelik ikinci maddesinin beşinci fıkrasından bir fikir edinmek mümkündür. İlgili fıkrada, içeriğinin seçimi ve derlenmesi nedeniyle entelektüel yaratımlar teşkil eden derlemelerin korunacağı belirtilmektedir. Buradan hareketle, fikri ürünlerin bir entelektüel yaratım teşkil edip etmediğinin, yani hususiyetin bir eserin nasıl teşkil edildiğinde aranması gerektiği söylenebilir¹³⁴. Ne var ki eldeki hüküm hususiyetin düzeyi ya da derecesi hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin bu sessizliği bir eserin korunması için gereken hususiyetin düzeyinin ne olduğu konusunda Birlik üyesi ülkelerin serbest olduğu sonucuna varmak açısından elverişlidir¹³⁵.

Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, Sözleşme'nin ikinci maddesinin altıncı fıkrasıdır. Bu fıkrada, ikinci maddede söz edilen tüm eserlerin bütün Birlik ülkelerinde korunacağı ve bu korumadan eser sahibinin ve haleflerinin yararlanacağı belirtilmiştir. 1948 Brüksel Konferansı'nda değişikliğe uğrayarak günümüzdeki şeklini alan bu fıkranın eski hallerinde, Birlik ülkelerinin eser sahiplerine Sözleşme'de öngörülen güvenceleri sağlamak için gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlü olduğu belirtilmekteydi¹³⁶. Buna karşın fıkranın güncel metni, eser sahiplerinin Sözleşme ile bahsedilen korumadan faydalanabilmesi Birlik ülkelerinin söz konusu düzenlemeleri yapmış olmasına bağlı tutmamaktadır, zira fıkra, eser sahibine koruma için doğrudan doğruya Sözleşme'ye dayanma imkânı vermektedir¹³⁷. Bununla

¹³² Masouye, s. 17; Goldstein/Hughenoltz, s. 178.

¹³³ Goldstein/Hughenoltz, s. 178; Ricketson/Ginsburg, s. 404; Öztan, s. 100-101.

¹³⁴ Ricketson/Ginsburg, s. 405.

¹³⁵ Ricketson/Ginsburg, s. 405; hususiyetin düzeyi konusunda *common law* coğrafyasında ve Kıta Avrupası hukuk sistemine ait ülkeler arasında, eser sahibinin hakkının niteliğine yönelik görüşün de etkisiyle, bazı farklılıklar söz konusudur. *Common law* ülkelerinde mahkemeler bir fikri ürünün eser olup olmadığını değerlendirirken bu değerlendirmeyi eserin bir başka bir eserden kopyalanmamış olması anlamında, eser sahibinin bağımsız fikri emeğinin bulunup bulunmadığı üzerinden (orijinallik) yapmaktadır. Kıta Avrupası hukuk sistemi ülkeleri ise eser sahibinin benliğinden bir parçanın esere sinmiş olmasını aramaktadır.; Bainbridge, David: Intellectual Property, 9th edn., Pearson, Hampshire 2012, s. 44-45; Goldstein/Hughenoltz, s. 177; Dardağan, s. 97-98.

¹³⁶ Masouye, s. 21.

¹³⁷ Masouye, s. 21; 1982 ve 1961 Anayasası'ndan önce yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'nda uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğuna dair her iki Anayasa'da

beraber, eldeki hüküm, ikinci maddenin birinci fıkrasında sayılan eserlerin korunmasını zorunlu tutmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Sözleşme bir fikri ürünün eser olarak korunabilmesi için bu ürünün taşınması gereken hususiyetin düzeyi hakkında bir hüküm içermemektedir. Dolayısıyla Sözleşme'nin bu konudaki sessizliğinin, ulusal hukuklarca eser koruması için yüksek hususiyet düzeyleri aranmak suretiyle, Sözleşme'nin korunacağını belirttiği eserleri kapsam dışı bırakmak için kullanılması riskini yarattığı pekâlâ söylenebilir. Ancak farklı bir perspektiften, Sözleşme'nin, korunmasını emrettiği eserlerin korunmasını sağlayacak ölçüde, Birlik ülkelerinin hususiyeti belirleme konusundaki serbestisini sınırladığı da ifade edilebilir¹³⁸.

Nihayetinde Birlik ülkeleri arasındaki eser sahibinin hakkına veya nelerin eser korumasından yararlanabileceğine dair görüşün farklılaşmasının diğer bir sonucu, kimi ülkelerde eser olarak korunmayan bazı koruma konularının, diğer ülkelerde korunmasının mümkün olmasıdır. Örneğin *common law* ülkelerinde, Kıta Avrupası hukuk sistemine tabi olan ülkelerin aksine, yayınlar, seslerin tespitleri ve icralar da eser olarak korunabilmektedir. Birleşik Krallık, ABD ve Kanada'da seslerin tespitleri, yayınlar ve icralar, eser koruması kapsamında yer almaktadır¹³⁹. Kıta Avrupası ülkelerinde bu tür ürünlerin eser sahibine bahşedilen korumanın temelini oluşturan hususiyeti taşımadığı ve bu sebeple eser olarak korunmadıkları ifade edilmektedir¹⁴⁰. Fakat hususiyet taşımamaları bu ürünlerin hiçbir şekilde korunmayacağı anlamına da gelmemektedir. Bunlar üzerinde eser sahibinin hakkından değil, icracı sanatçının, yayıncının, yine mutlak nitelikte olan başka, bağımsız bir hakkından bahsetmek gerekecektir¹⁴¹. Diğer bir deyişle bu tür ürünler, eser

---

da yer almış hüküm gibi bir hükme (1982 Anayasası md. 90, 1961 Anayasası md. 65) verilmediğinden, devletlerin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin doğrudan doğruya iç hukukun bir parçası haline gelip gelmeyeceği tartışmalıydı. Bu tartışmanın bir ürünü olsa gerek, **Arslanlı**, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin kendiliğinden iç hukukun parçası haline gelmeyeceğini, Türkiye'nin uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri uyarınca kendi iç hukukunda Sözleşme'ye uygun bir düzenleme yapması gerektiğini belirtmekteydi. Yani **Arslanlı**'ya göre Sözleşme doğrudan doğruya vatandaşa ya da Birlik eser sahibine (yabancıya) herhangi bir hak bahşetmiyordu. Buna karşın **Arslanlı**, Sözleşme'nin buyurucu hükümleri, FSEK aracılığı ile, özellikle mülga 88. madde ile hayata ifade etmekteydi, bkz. **Arslanlı**, Halil: Fikri Hukuk Dersleri -II- Fikir ve Sanat Eserleri, 1. Bası, İÜHF Yayınları, İstanbul 1954 s. 233, 235-237.

¹³⁸ **Ricketson/Ginsburg**, s. 406.

¹³⁹ **Goldstein/Hugenholtz**, s. 216.

¹⁴⁰ **Goldstein/Hugenholtz**, s. 215.

¹⁴¹ **Öztaş**, s. 715 vd.; **Tekinalp**, s. 271.

koruması yerine kendilerine özgü bir korumadan yararlanmaktadırlar, ki bu korumayı temin eden haklara da komşu haklar adı verilmektedir¹⁴². Türk hukukunda da durum farklı değildir. İcracı sanatçıların meydana getirdiği icralar, mutlak, eser sahibinin hakkından bağımsız ve tekelci nitelikte, mali ve manevi yönleri bulunan başka bir hak ile korunmaktadır (FSEK md. 80/1-A)¹⁴³.

Sözleşme bu tür ürünleri açık bir biçimde zikretmemekte, ancak açık bir biçimde de dışlamamaktadır¹⁴⁴. Söz konusu nedenle, seslerin tespitinin, yayınların ve icraların eser olarak korunması, doğrudan Sözleşme düzeyinde mümkün değil ise de Sözleşme’de bulunan milli muamele ilkesi nedeniyle, koruma talep edilen ülkenin milli kanunlarına göre mümkündür¹⁴⁵. Bu tür ürünleri koruyan ülkeler, milli muamele ilkesi çerçevesinde vatandaşlarına sağlamış oldukları korumayı, Birlik ülkelerinin vatandaşı olan veya bu tür bir ürünü bir Birlik ülkesinde umuma sunan bir yabancıya da sağlayacaklardır.

C. Korunan Menfaatler

Nelerin eser olarak korunmasının mümkün olduğu ortaya konduktan sonra, korunması mümkün bu ürünler üzerinde ne tür menfaatlerin korunacağı konusunda öncelikle Sözleşme ile korunan menfaatlerin, başka bir deyişle eser sahibine tanınan hakların başlangıçta, günümüzdeki kadar fazla olmadığını ifade etmek gerekir. Sözleşme’nin 1886 yılındaki metninde, yal-

¹⁴² **Goldstein/Hughenoltz**, s. 217.

¹⁴³ Bu konuda bkz. **Öztaş**, s. 715 vd.; **Tekinalp**, s. 274-275; **Suluk/Karasu/Nal (Nal/Suluk)**, s. 153-154.

¹⁴⁴ **Vaver**, seslerin tespitlerinin Bern Sözleşmesi kapsamında eser olarak korunamayacağı görüşündedir. Bern Sözleşmesi’ne taraf olan birçok ülke aynı zamanda 1961 tarihli İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi’ne (Roma Sözleşmesi) taraf bulunmaktadır. Roma Sözleşmesi, akit devletlere seslerin tespitleri bakımından milli muamele ilkesine yönelik çekince konmasına ve bunun yerine karşılıklık ilkesini uygulanmasına izin vermektedir (Roma Sözleşmesi md. 16(a)(iv)). Milli muamele ilkesinden maddi karşılıklılığa geçiş yapılabilmesinin, Bern Sözleşmesi’nin milli muamele ilkesi temelinde oturduğu ve bu ilkedan sapılmayacağı dikkate alındığında, Bern Sözleşmesi’ne aykırı olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Böyle bir çekincenin varlığı ve söz konusu çekince ile Sözleşme’ye taraf olunabilmesi imkânı karşısında, yazar, Bern Sözleşmesi’nin ses tespitlerini kapsamına almadığı fikrindedir, bkz. **Vaver**, Part -I-, s. 598.

¹⁴⁵ **Goldstein/Hughenoltz**, güncel olarak doktrinde ve Birlik ülkelerinin uygulamasında bu tür ürünlerin eser olarak korunmadığını ve dolayısıyla Sözleşme’deki milli muamele ilkesinin bu tür ürünler bakımından uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmektedir, **Goldstein/Hughenoltz**, s. 96.

nızca tercüme hakkı doğrudan Sözleşme sebebiyle eserin bir Birlik ülkesinde yayımlandığı tarihten itibaren on yıl boyunca korunmaktaydı (Sözleşme 1886 metni md. 5 ve md. 6). Bundan başka Sözleşme'de temsil hakkına yer verilmekle beraber, bu hak Sözleşme tarafından doğrudan tanınmamış, hakkın milli muamele ilkesine tabi olduğu dile getirilmiştir (Sözleşme 1886 metni md. 9, md. 2). Zaman içinde, çağın gerekleri, teknolojinin sunduğu yeni imkanlar ve eser sahibinin daha da korunması gerektiğine yönelik bir inanç, eser sahibine bahşedilen münhasır haklar potasının genişlemesiyle sonuçlanmıştır.

Örneğin doğrudan doğruya Sözleşme'nin tanıdığı ilk hak olan tercüme hakkı en başta eserin bir Birlik ülkesinde yayımlandığı tarihten itibaren on yıl boyunca korunurken, bu hakkın tabi olduğu süre 1896 Paris Konferansı'nda eserin korunduğu süreye eşit hale getirilmiştir (1896 Paris metni md. 1/3). Ardından 1908 Berlin Konferansı'nda bu hakkın yanı sıra müzik eserleri bakımından tespit hakkı ve sinematografik yollar vasıtasıyla eserin çoğaltılması ve temsili hakkı da güvence altına alınmıştır (Sözleşme 1908 metni md. 13, 14). Bundan başka eser sahibinin, o zamana kadar tanınan mali hakları dışında, manevi hakları olduğu gerçeği de ilk defa Sözleşme'de ifadesini 1928 yılında Roma'da yapılan revizyon ile bulmuştur. Bu revizyon sayesinde Sözleşme'ye eklenen 6bis maddesi ile eser sahibinin manevi hakları kabul edilmiştir (Sözleşme 1928 metni md. 6bis). Konferans'ta eser sahibinin mali haklarından birisi olan yayınlama hakkı da Sözleşme'ye alınmıştır (Sözleşme 1928 metni md. 11).

Sözleşme'de ifade edilen hakların sayısal olarak artması ve var olanların, zorunlu lisanslar ve devlete tanınan yetkiler gibi bazı istisnalar olmakla birlikte¹⁴⁶, güçlendirilmesi yönündeki eğilimin, aşağıda da görüleceği üzere,

¹⁴⁶ 1967 yılına kadar Sözleşme'ye taraf hale gelmiş elli dokuz ülkenin çoğunluğunu, bağımsızlığını İkinci Dünya Savaşı sonrası kazanmış gelişmekte olan ülkeler oluşturuyordu. Gelişmekte olan bu ülkelerin eserlere duydukları ihtiyaç ile gelişmiş ülkelerdeki eser sahiplerinin haklarına saygı duyulması yönündeki isteğin yarattığı gerilimin giderilmesine yönelik bir çaba 1967 yılındaki Stockholm Konferansı'nda gösterildi. Gerçekten de gelişmiş ülkelerdeki yayınevleri, kontrolünde olan eserler için, buldukları ülkelerde dahi yüksek meblağlar istiyor ve bu yayınevlerinin söz konusu eserleri geliştirmekte olan ülkeler için çevirmek ve bu ülkelere sunmak gibi bir arzuları da bulunmuyordu. Dolayısıyla gelişmekte olan bu ülkeler, gelişmiş ülkelerde meydana getirilen ve erişemedikleri eserlerden yararlanabilmek adına imtiyazlar istiyorlardı. Bu imtiyazlar arasında, gelişmekte olan ülkeler açısından eserin daha az süreyle korunması ve zorunlu lisanslar verilmesi gibi istekler de yer almaktaydı. Böyle bir ortamda 1967 Stockholm Konferansı'nda Sözleşme'nin maddi ve idari hükümlerinde yapılan bazı değişiklikler dışında, gelişmiş ülkelerin isteksizliğine rağmen Gelişmekte Olan Ülkeler Hakkında

Sözleşme’de yapılan son revizyon olan 1971 yılına kadar korunduğunu söylemek mümkündür.

Bununla birlikte tarihin akışı içerisindeki çeşitli konferanslarda eser sahibinin gerek mali gerekse manevi haklarına yönelik gelişmeleri ve düzenlemeleri aktarmak çalışmanın kapsamını ve maksadını açacak türdendir. Ancak Sözleşme’nin eser sahibinin haklarını doğrudan güvenceye almak bakımından kazandığı ivmeyi göstermek amacıyla örnek kabilinden verilen, Sözleşme’nin 1886-1928 yılları arasında geçirdiği revizyonlar dikkate alındığında, olağan şartlarda Birlik eseri olarak milli muamele ilkesine göre, koruma istenen Birlik ülkesinde o hakkın, o ülkenin vatandaşlarına tanınıyor olması halinde korunacak bazı menfaatlerin, doğrudan Sözleşme’ye alınması ile bu hakların, milli muamele ilkesinden bağımsız olarak korunmasını mümkün hale geldiği ifade edilmelidir.

Aslında zaman içinde, eser sahibinin korunan menfaatleri sepeti genişledikçe, Birlik korumasında milli muamele ilkesine düşen rolün azaldığı ve odağın asgari haklar ilkesine kaydığı da bu bağlamda ifade edilebilir. Korumanın temelindeki prensibin değişmesinin, yani Sözleşme’de ifade edilen asgari hakların artmasının mantıklı bir sonucu ise Birlik ülkelerinin, kendi milli kanunlarında vatandaşlarına tanıdıkları haklar bakımından revizyonlar yapmak zorunda kalmalarıdır. Aksi takdirde, devletler kendi vatandaşlarına sağlamadıkları korumayı yabancılara sağlamış olurlar. Zira Sözleşme, Birlik eserinin kaynak ülkedeki korumasını, iç milli kanunlara bırakmaktadır (Sözleşme md. 5/3).

Protokol de hazırlandı. Gelişmekte Olan Ülkeler Hakkında Protokol ile Sözleşme’deki esasa ilişkin değişiklikler arasında sıkı bir irtibat bulunmaktaydı ve Sözleşme’nin maddi hükümlerini içeren ilk 21 maddesine yönelik değişiklikler, ancak Protokol’e taraf olmak şartıyla kabul edebiliyordu. Yani bu değişiklikleri benimsemek isteyen ülkeler aynı zamanda Protokol’e taraf olmak zorundaydı (Sözleşme 1967 metni md. 1/b). 1967 Stockholm Konferansı’nda ortaya çıkan netice, eser sahibinin haklarına sağlanan koruma bakımından “ileri sıçrayabilmek için birkaç adım geriye gitmeye” benzetilebilir. Eser sahiplerinin uzun yıllardır mücadelesini verdiği hakları bakımından bir gerilemenin yaşanacak olması, söz konusu Protokol hükümlerinin sanat ve yayınevi camiasında infial meydana getirdi ve Birlik adeta yıkımın eşiğine geldi. Bu nedenle birçok ülke, Protokol’e taraf olmadan esasa yönelik değişikliklere taraf olmak mümkün olmadığından 1967 Stockholm metninin yalnızca idari konulara yönelik 22-38. maddelerine taraf oldu 1967 Stockholm metninin ilk 21 maddesi ile buna ek Protokol yürürlük kazanmadı. Bütün bunlara rağmen gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki eser sahibinin haklarının korunması ile bu eserlere ulaşmak için duyulan ihtiyacın yarattığı gerilimin uzlaşarak giderilmesi 1971 yılında Paris’te yapılan Konferans’ta mümkün olabildi, bkz. **Burger**, s. 38-39; **Ricketson/Ginsburg**, s. 129-130, 131.

Sözleşme'nin 1896 ile başlayan devriminin şimdilik son durağı olan 1971 yılına gelindiğinde, Sözleşme'nin, Sözleşme gereği korunmasını istediği haklar listesi epey artmıştır. Söz konusu haklardan mali nitelikte olanlar (mali haklar) 1971 metninin 8. ile 14ter maddeleri arasında düzenlenmiştir:

- **Çeviri hakkı** (md. 8),
- **Çoğaltma hakkı** (md. 9),
- **Dramatik ve müziksel eserler bakımından temsil hakkı ve icralarının umuma iletimi** (md. 11),
- **Yayın hakkı** (md. 11bis),
- **Edebi eserler bakımından eserin umuma okunması ve bu okunmanın umuma iletilmesi hakkı** (md. 11ter),
- **İşleme hakkı** (md. 12),
- **Edebi ve artistik eserlerin sinemaya uyarlanması ve bu uyarlamaların ve kopyalarının çoğaltılması, dağıtılması ve yayımı hakkı ile bu uyarlamaların ve kopyalarının temsili ile kablo ile umuma iletimi hakkı** (md. 14),
- **Sanat eserleri ile el yazmaları bakımından pay ve takip hakkı** (md. 14ter).

Eser sahibinin manevi hakları ise Sözleşme'nin 1928 metninde olduğu gibi 1971 metninin de 6bis maddesinde düzenlenmiştir. Zaten söz konusu bu maddenin ilk fıkrası, yani korunan manevi haklar, bu hakların Sözleşme'ye alındığı 1928 Roma Konferansı'ndan bu yana aynı kalmış, yalnızca 1948 Brüksel Konferansı'nda fıkranın metninde ufak bir değişiklik yapılmıştır. 6bis maddesine göre eser sahibinin iki manevi hakkı bulunduğu söylenebilir:

- **Eser sahibi olarak anılmayı isteme hakkı** (md. 6bis),
- **Eserdeki eser sahibinin şeref ve haysiyetine zarar verici nitelikteki değişiklikleri menetme hakkı** (md. 6bis).

Yukarıdaki iki haktan başka doğrudan doğruya Sözleşme'de zikredilmese de eser sahibinin manevi haklarından olan eserini **umuma sunma hakkının** Sözleşme tarafından örtülü olarak korunduğu ifade edilmektedir¹⁴⁷. Sözleşme'nin 10. ve 10bis maddelerine dayanan bu görüş, söz konusu maddelerde, *umuma sunulmuş bulunan eserler bakımından* eser sahibinin haklarına yönelik sınırlamalar düzenlenmesinden hareketle, bu maddelerde düzenlenen sınırlamaların eserin umuma sunulmamış olması halinde geçerli

¹⁴⁷ Ricketson/Ginsburg, s. 614.

olmayacağını belirtmektedir¹⁴⁸. Böylelikle söz konusu maddelerin yorumlanmasından, Sözleşme'nin örtülü olarak eser sahibine eserini kamuya sunup sunmama konusunda bir hak bahsettiği sonucuna ulaşılmaktadır¹⁴⁹.

SONUÇ

Önüne geçilemez korsancılığın milli kanunlarla ve iki yanlı uluslararası sözleşmelerle önlenememesinin oluşumunu hızlandırdığı Sözleşme ve Birlik, başlangıçta eser korumasını büyük çoğunlukla milli muamele ilkesi üzerine oturtmakta iken zamanla bu koruma Sözleşme'nin genişleyen asgari haklar ve maddi hükümler (maddi minimum) sepeti ile Birlik ülkelerinde nispeten yeknesak bir hal almıştır. Sonraları çağın gereklerine ve değişen telakkilere

¹⁴⁸ **Ricketson/Ginsburg**, s. 614.

¹⁴⁹ **Ricketson/Ginsburg**, s. 614; Sözleşme'de açıkça düzenlenmemesine rağmen doğrudan Sözleşme tarafından korunduğu savunulan bir başka hak ise çoğaltma hakkıydı. Sözleşme'de kendisine yer verilen diğer hakların aksine açıkça düzenlenmemiş bu hakkın Sözleşme'den örtülü olarak çıkarılabileceği belirtilmekteydi. Bunun nedeni olarak çoğaltma hakkının, fikir ve sanat eserleri hukukunun en ilkel ve en doğal, kendiliğinden anlaşılabilir bir hakkı olduğu, hatta İngilizcede *copyright* kelimesinin telif hakkını karşılamak için kullanıldığı, Sözleşme'nin çoğaltma hakkını korumadığının kabul edilmesi halinde 1948 Brüksel metninin 10. ve 10 mükerrer maddesi ile 1928 Roma metninin 12. maddesinin anlamının kalmayacağı hususları gösterilmiş, yine 1948 Brüksel metninin 15. ve 16. maddelerinde kullanılan "taklit" kelimesinin de bu görüşü desteklediği ifade edilmiştir. Çoğaltma hakkının açıkça Sözleşme'ye girmesi ise Birlik'in ortaya çıkışından neredeyse yüz yıl sonra 1967 Stockholm Konferansı'nda olmuştur, bu hakkın Sözleşme'ye yıllar sonra eklenmesinin nedeninin hakkın kapsamı ve içeriğinin ne olduğu konusundaki anlaşmazlık olduğu da dile getirilmiştir, bkz. **Hırş**, s. 145; **Ricketson/Ginsburg**, s. 624. Aynı Konferans'ta, Sözleşme'ye eklenen çoğaltma hakkına ilişkin olan 9. maddenin 2. fıkrasında, çoğaltma hakkının milli kanunlarla sınırlanabilmesi için, Sözleşme'de zaten yer alanlar sınırlama halleri bir yana, yapılacak sınırlamanın fıkra da zikredilen üç koşulu birlikte karşılaması gerektiği belirtilmiştir. Üç adım testi (*three-step test*) olarak anılan ve daha sonra TRIPS Sözleşmesi md. 13'te yalnızca eser sahibinin değil, hak sahibinin de sahip olduğu bütün haklara teşmil bu formüle göre çoğaltma hakkının sınırlanması a) eser sahibinin meşru menfaatlerine zarar vermemeli, b) eserin normal kullanımına engel olmamalı ve c) yalnızca bazı özel durumlarda söz konusu olmalıdır. Hüküm lafzen açık gözükse de içerdiği her adım yorum ile aydınlatılmaya muhtaçtır. Bu bakımdan Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde teşekkül eden bir uyumsuzluk çözüm heyetinin vermiş olduğu ve fıkradaki söz konusu adımları ele alarak açıkladığı bir karar ve incelemesi için bkz. **Ginsburg**, Jane: "Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the "Three-Step Test" for Copyright Exceptions", Columbia Law School Public Law & Legal Theory Research Paper Group Paper No 14, 2001, s. 3 vd.; Bern Sözleşmesi dışında diğer uluslararası sözleşmelerle karşılaştırmalı olarak üç adım testi ile ilgili geniş bilgi için bkz. **Özden Merhacı**, Selin: "Fikri Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde Üç Adım Testi ve Yorumlanması", Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 140, 2018, s. 25 vd.

uygun olarak Sözleşme'nin neyi eser olarak kabul ettiği de Sözleşme'nin örnekseyici eserler listesinden takip edilir olmuştur. Örneğin eser olarak tasavvur edilemeyen sinematografik ürünler de eser olarak Sözleşme'ye alınmıştır (krş. Sözleşme 1928 metni md. 14/2, Sözleşme 1948 metni md. 2/1). Yalnızca eserler değil, haklar listesi de Sözleşme'nin geçirdiği revizyonlarla uzamıştır. *Common law* coğrafyasına yabancı bir kavram olan manevi haklar dahi Sözleşme'nin maddi minimum sepetine eklenmiştir. Bütün bu kazanımların birbirine farklı coğrafyalardan ve hukuk kültürlerinden gelen temsilcilerin, kendi anlayışlarına uygun uzlaşmalarının bir sonucu olduğunu söylemek ise yanlış olmayacaktır.

Birlik'in ortaya çıkışından bu yana eser korumasındaki işlevini koruyan milli muamele ilkesi, zamanla artan maddi minimum ile birlikte bu korumanın temellerini oluşturmaya devam etmiştir. En başta eserin kaynak ülkesinin aradığı formalitelerin yerine getirilmesi Birlik korumasının kilidini açan bir anahtar iken formalite yasağı, Sözleşme korumasının temel niteliklerinden biri haline gelmiş, koruma, bir bakıma kaynak ülkeden bağımsızlaşmıştır.

Günümüzde yüz yaşını çoktan geçmiş bulunan Sözleşme, uluslararası düzeyde eser korumasının temelini oluşturmaya devam etmekte ve eser sahipleri ile hak sahipleri, Sözleşme'nin temelini attığı koruma vasıtasıyla -her ne kadar ülkesellik ilkesinin en sert biçimde hissedildiği fikri mülkiyet hukuku alanında henüz tek, global ve şemsiye bir koruma mümkün olmasa da- dünyanın hemen hemen her yerinde birbirine benzer ve hatta kimi noktalarda aynı korumadan faydalanmaktadır¹⁵⁰.

¹⁵⁰ Sözleşme'nin 20. yüzyılın sonlarından itibaren uluslararası düzeydeki eser korumasında kelimenin gerçek manasıyla bir temel vazifesi üstlendiği söylenebilir. Başta Türkiye'nin de taraf olduğu 1994 yılında imzalanan TRIPS ve 1996 yılında imzalanan WIPO Telif Hakları Sözleşmesi ve Bern Sözleşmesi'nin hükümlerine atıfta bulunan diğer uluslararası sözleşmeler, Bern Sözleşmesi'nin yıllar içindeki revizyonları neticesinde geldiği eser korumasına ilişkin hükümlerini, güttükleri amaçlar çerçevesinde bünyelerine almış ve bunu şekillendirmişlerdir. Bu sözleşmeler, doğrudan doğruya eser koruması ile ilgili hükümlere yer vermek yerine, Sözleşme'yi temel alarak bu temelin üzerinde kendi hedeflerine uygun olarak "inşaat" yapmışlardır. Örneğin fikri mülkiyet haklarının ticari yönlerini ele alan TRIPS Sözleşmesi md. 9/1'de, Bern Sözleşmesi'nin 1971 metninin maddi hükümlerine (Bern Sözleşmesi'nin 1-21. maddeleri) taraf ülkelerin uyacağı düzenlemesine yer verilmesine karşın, manevi haklar (Bern Sözleşmesi md. 6bis) bakımından taraf ülkelerin hiçbir hak ve yükümlülüğünün bulunmadığı da belirtilmiştir. Bununla beraber TRIPS Sözleşmesi md. 10'da Bern Sözleşmesi'nin 2. maddesindeki listede yer almayan bilgisayar programlarının ve veri tabanlarının de eser olarak korunacağı ifade edilmiş, yine Bern Sözleşmesi'nde bulunmayan kiralama hakkına TRIPS Sözleşmesi md. 11'de düzenlenmiştir. "Bern Sözleşmesi'ni temel alıp bunun üzerine inşa etme" yaklaşımına yalnızca TRIPS'te değil, WIPO Telif Hakları Sözleşmesi'nde

Sonuç olarak bu noktaya kadar zikredilenlerle hem Sözleşme'nin tarihi ele alınmış hem de Sözleşme'nin eser sahiplerine ve eserlere bahşettiği korumanın dayandığı ilkeler etraflıca aktarılmıştır. Temel itibariyle Sözleşme korumasının ilkeleri çalışmanın konusunu oluştursa da tamamlayıcı ve öz biçimde koruma konusunu oluşturan ürünlerin neler olduğu ve bu ürünler üzerinde korumaya layık menfaatlerin hangileri olduğu sorularına da bir yanıt aranmıştır.

(WIPO Sözleşmesi) de başvurulmuştur. WIPO Sözleşmesi md. 1/4'te de taraf ülkelerin Bern Sözleşmesi'nin 1-21. maddelerine uymakla yükümlü olduğu belirtilmiş ve bilgisayar programları ile veri tabanlarının eser olarak korunacağına yer verilmiştir (WIPO Sözleşmesi md. 4, 5). Bundan başka yayım hakkıyla, kiralama hakkına da WIPO Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir (WIPO Sözleşmesi md. 6, 7). Bern Sözleşmesi'ndeki yayım hakkı (Bern Sözleşmesi md. 11) ilgili olarak Bern Sözleşmesi'ndeki boşlukları gidermesi umulan bir düzenlemeye de 8. maddede yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Arslanlı**, Halil: Fikri Hukuk Dersleri -II- Fikir ve Sanat Eserleri, 1. Bası, İÜHF Yayınları, İstanbul 1954.
- Ateş**, Mustafa: Fikri Hukukta Eser, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Ayiter**, Nuşin: Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Bası, S Yayınları, Ankara 1981
- Bainbridge**, David: Intellectual Property, 9th edn., Pearson, Hampshire 2012.
- Bogsch**, Arpad: “The First Hundred Years of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works” içinde **WIPO**, The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works from 1886 to 1986, International Bureau of Intellectual Property, Cenevre 1986.
- Bozbel**, Savaş: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Bası, Onikilevha, İstanbul 2012.
- Brauneis**, Robert: “National Treatment in Copyright and Related Rights: How Much Work Does it Do?”, GW Law Faculty Publications & Other Works, 2013.
- Burger**, Pete: “The Berne Convention Its History and Its Key Role in the Future”, Journal of Law and Technology, Sayı: 3, 1988, s. 1-70.
- Dardağan**, Esra: Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilafı, 1. Bası, Betik Yayıncılık, Ankara 2000.
- Dutfield**, Graham/**Suthersanen**, Uma: Global Intellectual Property Law, 1st edn., Edward Elgar, Cheltenham 2008.
- Erel**, Şafak: Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Fawcett**, James/**Torremans**, Paul: Intellectual Property and Private International Law, 2nd edn., Oxford University Press, Oxford 2011.
- Ginsburg**, Jane: “Conundra of the Berne Convention Concept of the Country of Origin”, Columbia Public Law Research Paper No. 14-684, 2021.
- Ginsburg**, Jane: “Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions”, Columbia Law School Public Law & Legal Theory Research Paper Group Paper No 14, 2001.

- Ginsburg, Jane:** Berne-Forbidden Formalities and Mass Digization”, Boston University Law Review, Vol. 96, No. 3, s. 745-776 (Formalities).
- Goldstein, Paul/Hugenholtz, Bernt:** International Copyright Principles, Law and Practice, 4th edn., Oxford University Press, Oxford 2019.
- Henn, Harry:** “Quest for International Copyright Protection”, Cornell Law Review, Cilt: 39, Sayı: 1, 1953, s. 43-73.
- Hirsch, Ernst:** Hukuki Bakımdan Fikri Say Cilt -I-, 1. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1943.
- Hırş, Ernst:** “Bern Sözleşmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1- 2, 1950, s. 130-145 (Bern Sözleşmesi).
- Kurt, Kadir:** “Bern Sözleşmesi ve Türkiye’nin Katılım Süreci”, Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 104, 2021, s. 1-42.
- Masouye, Claude:** “Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1st edn., WIPO, Geneva 1978.
- Nordemann, Axel:** “Berne and Beyond: Understanding International Conventions Relating to Copyright Law”, Journal of the Copyright Society of the USA, Vol. 59, No. 2, s. 263-290.
- Özden Merhacı, Selin:** “Fikri Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde Üç Adım Testi ve Yorumlanması”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 140, 2018, s. 24-34.
- Öztan, Fırat:** Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.
- Öztrak, İlhan:** Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, 1. Bası, AÜSFY, Ankara 1971.
- Patry, William:** “Choice of Law and International Copyright”, The American Journal of Comperative Law, Vol. 48, No. 3, 2000, s. 383-470.
- Ricketson, Sam/Ginsburg, Jane:** International Copyright and Neighbouring Rights The Berne Convention and Beyond, 2nd edn., Oxford University Press, New York 2006.
- Seville, Catherine:** The Internationalisation of Copyright Law Books, Buccaneers and the Black Flag in the Nineteenth Century, 1st edn., Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Sprigman, Christopher Jon:** “Berne’s Vanishing Ban on Formalities”, Berkeley Technology Law Journal, Vol. 28, No. 3, s. 1565-1582.

- Steup**, Elisabeth: “The Rule of National Treatment for Foreigners and Its Application to New Benefits for Authors - The Fifteenth Annual Jean Geiringer Memorial Lecture on International Copyright Law ”, Bulletin of the Copyright Society of the U.S.A., Vol. 25, No. 4, 1978, s. 279-292.
- Suluk**, Cahit/**Karasu**, Rauf/**Nal**, Temel: Fikri Mülkiyet Hukuku, 7. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Tekinalp**, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.
- Türker**, Gökçen: “Fikri Hakların Tarihi Gelişimi”, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı: 135, 2014, s. 1-16.
- Ulmer**, Eugen: Intellectual Property Rights and the Conflict of Laws, 1st edn., Kluwer/Commission of the European Communities, Deventer 1978.
- Vaidhyathan**, Siva: Copyrights and Copywrongs The Rise of Intellectual Property and How it Threatens Creativity, 1st edn., NYU Press, New York 2001.
- Vaver**, David: “The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions Part -I-“, International Review of Industrial Property and Copyright Law, Vol. 17, No. 5, 1986, s. 577-607 (Part -I-).
- Vaver**, David: “The National Treatment Requirements of the Berne and Universal Copyright Conventions Part -II-“, International Review of Industrial Property and Copyright Law, Vol. 17, No. 5, s. 715-733 (Part -II-).